

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

ŽELJKA ĐURENDIĆ

**ANALIZA NASILNIH SADRŽAJA U
ZNANSTVENO-FANTASTIČNOJ SERIJI
„100“**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc., Lana Ciboci

Zagreb, 2020.

Sažetak

Nasilje je dio medija i medijskih sadržaja na isti način kao što je dio ljudskih života. Godinama se u znanstvenim krugovima raspravlja o nasilju u medijima te se na tu temu provedena i brojna znanstvena istraživanja. Posebno zabrinjava nasilje koje se prikazuje u medijskim sadržajima koji su namijenjeni djeci i mladima koji se nalaze u najosjetljivijoj dobi života. Zato je važno provoditi znanstvena istraživanja kako bi se saznalo koje su točno kratkoročne, a koje dugoročne posljedice nasilnih sadržaja te koje sve varijable utječu na nasilno ponašanje medijskih korisnika. U ovom radu, metodom analize sadržaja, provedeno je istraživanje u znanstveno-fantastičnoj seriji „100“ kako bi se vidjelo koliko je zastupljeno nasilje u seriji koja je namijenjena mladima. Slučajnim sustavnim uzorkom analizirano je 15 epizoda pomoću samostalno izrađene analitičke matrice. Ukupno je analizirano 198 nasilnih scena. Istraživanje je pokazalo da znanstveno-fantastična serija „100“ sadrži veliku količinu nasilja koje se najčešće provodi nad ljudima, da se češće koristi fizičko nego verbalno nasilje, počinitelji i žrtve nasilja su najčešće osobe muškog spola te je sam čin nasilja najčešće vidljiv gledateljima.

Ključne riječi: nasilje, mladi, medijski sadržaji, televizijske serije

Summary

Violence is part of the media in the same way that it is part of human lives. In scientific circles, violence in the media has been discussed for years, and many scientific research has been conducted on this topic. Violence in media that is aimed at children and young people in their most vulnerable age raise most concern among people. That is why it is important to conduct enough scientific research to find out exactly what the short-term and long-term consequences of violent content are, and which variables influence violent behavior among users. In this paper, by method of content analysis, research was conducted in the sci-fi TV-show “100” to see how much violence is represented in a TV-show aimed at young people. With random system sample 15 episodes were analyzed using a analytical matrix. A total of 198 violent scenes were analyzed. Research has shown that the sci-fi TV-show “100” contains a large amount of violence that is most often committed against people, that physical violence is used more than verbal violence, perpetrators and victims of violence are mostly male and that violence is usually visible to viewers.

Keywords: violence, youth, media content, TV-show

Sadržaj:

1. Uvod	5
2. Nasilje u medijima	7
<i>2.1. Definicija i oblici nasilja</i>	7
<i>2.2. Istraživanja o utjecaju nasilja u medijima</i>	9
<i>2.2. Teorije o utjecaju nasilnih sadržaja</i>	12
<i>2.3. Zakonska regulacija medijskih sadržaja</i>	15
3. Nasilje u televizijskim serijama	17
<i>3.1. Kontrola televizijskog sadržaja</i>	18
4. Nasilje među mladima	21
<i>4.1. Utjecaj nasilnih sadržaja na djecu i mlade</i>	21
<i>4.2. Suzbijanje nasilja i nasilnih sadržaja u svijetu</i>	24
5. Analiza znanstveno-fantastične serije „100“	26
<i>5.1. Sadržaj serije</i>	26
<i>5.2. Svrha i predmet istraživanja</i>	30
<i>5.3. Pojmovna analiza</i>	30
<i>5.4. Ciljevi istraživanja i hipoteze</i>	31
<i>5.5. Metoda istraživanja</i>	32
<i>5.6. Rezultati istraživanja</i>	32
6. Rasprava	50
7. Zaključak	52
8. Literatura	54
9. Prilozi	58

9.1. Analitička matrica.....58

1. Uvod

Nasilje je prisutno u ljudskim životima od samog nastanka čovječanstva. Svijet je stoljećima mijenjao svoj izgled, od promjena u tehnologiji i industriji pa do promjena u ljudskom emocionalnom i fizičkom razvoju. Te promjene donijele su napredak i uvelike olakšale ljudske živote, no isto tako doprinijele su uništavanju prirode, stvaranju ovisnosti, mentalnih bolesti, smanjenju fizičke aktivnosti i drugo. Unatoč promjenama i ljudskom razvoju jedna od konstanti koja ostaje u ljudskim životima kroz povijest je nasilje. Nasilje je mijenjalo svoje oblike, no nikada se nije smanjilo ili nestalo iz života ljudi te je oduvijek bilo prisutno.

U povijesnim knjigama uči se o starijoj prošlosti Egipta, Rima, Grčke, velikim i moćnim antičkim društvima u kojima je bilo prisutno robovlasništvo. Ta moćna društva često su ratovala kako bi se zemlja još više proširila i kako bi vladari stekli veću moć. U starom Rimu, kao vid zabave, bile su popularne borbe gladijatora gdje je narod u arenama gledao i navijao u krvavim i agresivnim borbama koje su nerijetko imale smrtni ishod za gladijatore. Nasilje nije zaobišlo ni kršćanstvo, jednu od najvećih svjetskih religija, gdje je Papa u ime Boga pozivao kršćanske vjernike u ratove koji su s prekidima trajali nešto manje od 200 godina. Otkrićem Sjeverne i Južne Amerike doseljenici su 400 godina svojim postupcima koristili nasilje u najgorim oblicima. Izvršili su genocid nad domorodcima kako bi im preoteli zemlju na kojoj su živjeli, preživjele domorodce su silom pokrštavali te su ih smjestili u rezervate u kojima i danas žive. U Sjevernoj Americi, današnjem SAD-u, silom su dovođili Afrikance koje su porobili, vodili su krvave ratove između sebe, spaljivali su i mučili žene koje su bile proglašene vješticama. Uvođenjem demokracije i ljudskih prava ti oblici nasilja su se smanjili, ali nisu u potpunosti nestali. Robovlasništvo je i danas prisutno u nekim državama, u Indiji je i dalje prisutan sustav kasti, kamenovanje se još koristi kao zakonska kazna u nekim dijelovima svijeta, ubojstva, silovanja, mučenja se događaju svakodnevno diljem svijeta, a ni ratovi nisu prestali. Nasilje rađa strah, a strah omogućuje upravljanje ljudima da postupaju u nečijem interesu.

Fizičko i psihičko zlostavljanje, ubojstva i ratovi sastavni su dio ljudskog života te smo o svim oblicima nasilja nebrojeno puta čitali u knjigama, slušali u pjesmama te gledali u filmovima. Ta mračna strana ljudske osobnosti je nebrojeno puta inspirirala scenarije u filmovima, tekstove u pjesmama te radnje knjiga, a u novijoj povijesti i videoigre. Ljude je oduvijek privlačio spektakl nasilja (Torr, 2001: 13). Nasilje u filmovima je oduvijek stvarao

interes u ljudima i budio neku vrstu osjećaja u njima, bilo ono prikazano u svrhu zabave, učenja ili kao efekt šoka. Kako navodi Henry Bacon (2015: 11):

„Nasilje je u istoj mjeri, ako ne i više, dio umjetnosti i zabave koliko je i dio stvarnog života. Priče mogu biti iskorištene kako bi oblikovale motivacije, posljedice i moralne pretpostavke djela. Zato je fikcija jedna od najvažnijih načina kojom se pojedinci i zajednice suočavaju s nasiljem i strahom koje nasilje budi u nama. No iako možemo istinski naučiti nešto o brutalnosti nasilja u stvarnom životu iz filmova, paradoksalno, te iste scene nasilja mogu poslužiti kao vid zabave i ugone kod gledatelja.“

Nasilje u stvarnom životu inspirira scenarije u filmovima, serijama, knjigama, pjesmama i videoigrama na isti način kako nasilje u navedenim medijima inspirira nasilje u stvarnom životu.

Tema ovog diplomskog rada je analiza nasilnog sadržaja u znanstveno-fantastičnoj seriji „100“. Rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog djela. U teorijskom djelu definira se nasilje u medijima, u televizijskim serijama i među mladima. U poglavlju o nasilju u medijima navode se provedena svjetska istraživanja o utjecaju nasilja u medijima, najpoznatije teorije koje se bave utjecajem nasilja u medijima na korisnike medijskih sadržaja te kako zakoni reguliraju medijsku slobodu i njihov sadržaj. U drugom poglavlju govori se o nasilju u televizijskim serijama te na koji se način nadziru nasilni sadržaji koji se prikazuju na televiziji. Treće poglavlje bavi se utjecajem nasilja na mlade te kako medijska pismenost može pomoći u percepciji nasilnog sadržaja. U istraživačkom djelu analizira se serija „100“ pomoću kvantitativne i kvalitativne metode analize sadržaja. Kroz grafikone se prezentiraju rezultati koji se opisuju i potvrđuju primjerima.

Serija „100“ namijenjena je mladima koji se nalaze u osjetljivoj životnoj dobi kada traže svoj identitet, izgrađuju svoje životne stavove i grade svoj životni put. U toj životnoj fazi žele naći svoje mjesto u svijetu, suočavaju se s razočarenjima i teškim odlukama te polako ulaze u svijet odraslih. Uz obitelj, prijatelje i školu, medijski sadržaji koje prate imaju veliki utjecaj u ovoj fazi njihovog života. Mladima je puno lakše poistovjetiti se s likovima u filmovima i serijama za mlade jer tamo nalaze svoje vršnjake koji proživljavaju isto što i oni. Zato je iznimno važno imati to na umu pri izradi scenarija za filmove i serije koji su namijenjeni mladima.

2. Nasilje u medijima

Razvojem medija i tehnologije informacije i zabavni sadržaji postali su dostupni na dodir gumba u svim razvijenijim zemljama. Kako navodi Molly Ann Magestro (2015: XIV):

„Od svog postanka, televizija je učinila svijet manjim. Emitirajući događaje u svijetu, donoseći ih u domove građana u svim kutovima svijeta, stvarajući prostor u kojem ljudi, koji se nikad prije nisu vidjeli ni upoznali postaju grupa, istovremena publika. Svatko tko posjeduje televizor može biti svjedok događajima u svijetu koji su daleko udaljeni od njihovih svakodnevnih života i iskustava.“

Iako je televizija učinila svijet manjim, stvorila je dojam da je svijet nasilniji nego što je to u stvarnosti. Brad J. Bushman i Colleen M. Phillips (2001: 45) naveli su da ukoliko televizijska industrija šalje stvarnu sliku nasilja u svijet, onda je ta slika previše nasilna i iskrivljena te je nasilje na televiziji uvelike prenaplašeno i pretjerano. Ljudi pristupaju problemu nasilja u medijima kao da je to jedini razlog nasilja u svijetu (Halloran, 1976: 817), a cijela svjetska povijest prepuna je nasilja, samo što u današnje vrijeme uz pomoć medija za nasilje u svijetu saznajemo puno brže i lakše. Pojavom pametnih telefona i laptopa omogućen nam je stalni pristup internetu, od 0 do 24 sata, a internet nam je omogućio stalni pristup raznolikom sadržaju koji je u velikoj mjeri prožet i nasilnim sadržajem. Danas ljudi mogu biti izloženi nasilnim sadržajima veliki dio dana.

2.1. Definicija i oblici nasilja

Nasilje u svijetu tema je o kojoj se svakodnevno raspravlja, bilo da se radi o psihičkom ili fizičkom nasilju. Tema nasilja spominje se u vrtiću, školi, na fakultetu ili poslu, o nasilju pričamo s prijateljima, poznanicima, kolegama ili s obitelji. Zašto dolazi do nasilja i zašto čovjek ima potrebu nauditi drugom ljudskom biću, pitanja su koja dugi niz godina izazivaju zanimanje ljudi, a posebno znanstvenika. Sve nas zanima što pokreće nasilje kod ljudi, zašto su neki ljudi agresivniji od drugih i što poduzeti kako bi se nasilje svelo na što manju mjeru, ponajviše među mladima koji spadaju u najosjetljiviju skupinu.

Prije nego spomenemo teorije o utjecaju nasilnih sadržaja na medijske korisnike, trebali bismo definirati nasilje i njegove vrste. U svijetu postoji niz definicija koje definiraju nasilje jer se znanstvenici ne mogu složiti oko jedne definicije. Igor Kanižaj i Lana Ciboci (2011: 15) navode tri elementa po kojima se razlikuju definicije nasilja. Prvi element je namjera, tj. smatraju li se nasiljem samo djela koja su počinjena s namjerom ili se nasiljem smatraju i nenamjerna djela poput nesreća i prirodnih katastrofa. Drugi element je počinjena šteta uzrokovana nasiljem i podrazumijeva li se tu samo bol koja se nanosi ljudima i ostalim živim

bićima ili se tu ubraja i šteta počinjena nad materijalnim stvarima. Treći element čini vrsta nasilje - smatra li se nasiljem samo fizičko nasilje ili se tu ubraja i verbalno nasilje. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2019) nasilje se definira kao „svako namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom“. Svjetska zdravstvena organizacija (2019) dijeli nasilje na fizičko, psihičko, seksualno i zanemarivanje. Smatra da nasilje može biti počinjeno prema samom sebi (samoozljeđivanje ili samoubojstvo), između dvije osobe koje su obiteljski povezane ili se nalaze u partnerskoj zajednici i nasilje u naselju u kojem žive (uslijed provale) te nasilje između velike grupe ljudi. Slavoj Žižek (2008: 8) nudi svoj pogled na nasilje te navodi tri tipa nasilja, a to su subjektivno, objektivno i simboličko. Subjektivno nasilje je svako nasilje koje je jasno vidljivo, uglavnom fizički vidljivo nasilje, simboličko nasilje utjelovljeno je u jeziku i njegovim oblicima, a objektivnim nasiljem se smatraju posljedice lošeg funkcioniranja ekonomskih i političkih sustava (Žižek, 2008: 9). SOS Rijeka Centar za nenasilje i ljudska prava (2020) kao vrste nasilja navode tjelesno, psihičko ili emocionalno, seksualno, ekonomsko i nasilje u radnom okruženju (*mobbing*). Tjelesno nasilje definiraju kao korištenje fizičke sile, primjerice fizičko zadržavanje, štipanje, trganje odjeće s osobe, udaranje, bacanje predmeta i drugo. Psihičko ili emocionalno nasilje definiraju kao primjenu psihičke prisile koja može kod druge osobe uzrokovati osjećaj straha, povredu dostojanstva, ugroženost ili uznemirenost. Takvo nasilje uključuje verbalno nasilje kao što su vrijeđanje, psovanje, uhođenje, ponižavanje, ismijavanje, prijetnje, praćenje i drugo. Definiciju seksualnog nasilja preuzeli su od Svjetske zdravstvene organizacije (2002) te ona navodi da je seksualno nasilje bio koji seksualni čin ili pokušaj ostvarivanja seksualnog čina bez pristanka druge osobe, bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze. Navode da ekonomsko nasilje uključuje oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine, zabranu korištenja osobne i zajedničke imovine, oduzimanje prava ili zabranu raspolaganja osobnim prihodima, imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja i drugo. Nasilje u radnom okruženju definiraju kao specifični oblik ponašanja u kojem jedna osoba najmanje jednom tjedno kroz najmanje šest mjeseci sustavno psihički ponižava i zlostavlja drugu osobu s ciljem da ugrozi njenu čast, ugled, dostojanstvo i integritet te je eliminira s radnog mjesta (SOS Rijeka Centar za nenasilje i ljudska prava, 2020). Primjeri za ovaj oblik nasilja su kritiziranje obavljenog rada, psovanje, prekid komunikacije, ogovaranje, ismijavanje, premještanje radnog mjesta daleko od kolega, seksualni napad itd. Gordana Popović (2008: 19) razlikuje sukob, nasilje,

zlostavljanje i agresivno ponašanje. Autorica definira sukob kao posljedicu različitog razmišljanja ili vjerovanja između dvije strane, nasilje kao „oblik agresivnog ponašanja prema osobi, sebi ili imovini“, zlostavljanje kao oblik nasilja koji se provodi duže vrijeme nad jednom osobom, a agresivno ponašanje je psihičko ili fizičko nanošenje boli drugom biću (Popović, 2008: 19-20). Nasilje se također može podijeliti na oblike u koje spadaju fizičko, verbalno i izolacijsko/socijalno/emocionalno nasilje i podvrste u koje ulaze seksualno, kulturalno i ekonomsko nasilje (Galetić, 2007 prema Popović, 2008: 20).

2.2. Istraživanja o utjecaju nasilja u medijima

Povezanost nasilja s gledanjem, slušanjem ili čitanjem nasilnih sadržaja tema je u znanstvenim krugovima od pojave novina kao oblika medija. U zadnjih dvadeset godina, ponajviše razvojem interneta kao medija, povećala se briga među ljudima o utjecaju nasilnog sadržaja u medijima na nasilje u stvarnom svijetu. James D. Halloran (1976: 816) je još u 70-im godinama prošlog stoljeća navodio da se nasilje u medijima, osobito na televiziji, smatra velikim problemom u zapadnim društvima. Povezanost medijskog sadržaja i nasilja kao uzročno-posljedične veze znanstvenicima nije novost. Naime, znanstvenici su počeli istraživati povezanost nasilja s medijskim sadržajem i prije pojave televizije. James D. Torr (2001: 13) navodi kako se još u 19. stoljeću, prije pojave televizije, javila zabrinutost oko nasilja u medijima jer su već tada socijalni kritičari upozoravali kako maloljetnici oponašaju nasilje o kojem čitaju u novinama, a nakon pojave filmova i televizije stanje se pogoršalo. George Gerbner je 1972. godine proveo najveće istraživanje koje je obuhvaćalo nasilje u medijima, a rezultati tog istraživanja pokazali su povezanost između gledanja nasilnog sadržaja na televiziji i nasilnog ponašanja (Torr, 2001: 13). Koliko gledanje nasilnih sadržaja uistinu utječe na našu psihu i čini li nas takav sadržaj nasilnijima u stvarnom svijetu, teško je procijeniti. Znanstvenici se ne mogu složiti oko te teme ni nakon dugog niza godina i brojnih provedenih istraživanja. Dok neki znanstvenici smatraju da nasilni sadržaj ne utječe na ljudsku psihu i ne potiče nasilje u nama, drugi smatraju da nasilje u izmišljenom svijetu definitivno utječe i na nasilje u stvarnom svijetu (Ferguson i sur., 2008: 398). Isto je naveo i Torr (2001: 15) - iako većina socijalnih znanstvenika nalazi korelaciju između filmskog nasilja i nasilja u stvarnom svijetu, dio njih odbija teoriju da gledanje nasilnog sadržaja navodi ljude da se ponašaju nasilnije u stvarnom svijetu. Oni smatraju da su osobe same po sebi sklonije imitiranju nasilja iz medija i upravo iz tog razloga biraju nasilan sadržaj u medijima (Torr, 2001: 15). Halloran (1976: 822) je smatrao, na temelju nekoliko istraživanja provedenih u Engleskoj u 70-im godinama 20. stoljeća, da mediji nemaju veliku ulogu u

nasilju u društvu te da bi se u istraživanjima trebala više postavljati pitanja vezana uz obitelj, religiju ili obrazovanje jer svi ti faktori imaju puno veći utjecaj na nasilno ponašanje. Nasilan sadržaj u medijima može biti samo okidač, ne i uzrok samog problema (Halloran, 1976: 822).

Michael D. Slater i sur. (2003) su u SAD-u proveli istraživanje u kojem su istraživali povezanost između nasilnog ponašanja i nasilnog medijskog sadržaja. Istraživanje je provedeno na početku 21. stoljeća i trajalo je dvije godine, a u njemu je sudjelovalo 1778 učenika 6. i 7. razreda. Rezultati istraživanja pokazali su da postoji povezanost između korištenja nasilnog medijskog sadržaja i nasilnog ponašanja. Isto tako ovo istraživanje pokazalo je da učenici skloni nasilnom ponašanju češće koriste nasilne medijske sadržaje.

U istraživanju o identifikacijskim, roditeljskim i medijskim utjecajima na agresivnost i zločinačko ponašanje kod mladih, Christopher J. Ferguson i suradnici (2008: 400) predstavili su katalizatorski model kriminala. Prema tom modelu nasilje u medijima nije uzrok nasilnom ponašanju, nego pojedinci koji su skloni nasilju mogu uslijed stresa oblikovati svoje nasilje prema nasilju koje su vidjeli u medijima te mediji time služe kao stilski katalizatori (Ferguson i sur., 2008: 401). Stil i oblik nasilja mogu biti inspirirani nasiljem u društvu, ali sama želja da se djeluje nasilno može biti uzrokovana isključivo ljudskom osobnosti koja je oblikovana genetikom i obiteljskim nasiljem (Ferguson i sur., 2008: 401). Svrha tog istraživanja bila je ispitati hoće li karakteristike osobnosti, nasilje u obitelji i medijsko nasilje predvidjeti kriminalno ponašanje kod mladih. Istraživanje je provedeno na uzorku od 355 studenata na fakultetima u južnom djelu SAD-a. Rezultati su pokazali da se agresivnost najčešće javlja kod muškaraca koji imaju poremećaj osobnosti te su skloni depresiji i anksioznosti, pretjeranoj brizi i pesimizmu te nije povezana s korištenjem nasilnog medijskog sadržaja (Ferguson i sur., 2008: 409).

U znanstvenom istraživanju koje je provedeno prije 10 godina među njemačkim adolescentima, Barbara Krahe i Ingrid Möller (2010) istraživali su povezanost između samoprijavljenog medijskog nasilja, učiteljske procjene agresije i društveno ispravnog ponašanja među njemačkim adolescentima. U Njemačkoj su se 2002., 2007. i 2009. godine dogodila tri školska masakra u kojima je smrtno stradao dio učenika i učitelja. Ni u jednom slučaju nije naveden motiv, no ubrzo se saznalo da je mogući uzrok nasilje u medijima, točnije igranje videoigara. Ti nesretni slučajevi pokrenuli su zanimanje ljudi u Njemačkoj oko povezanosti medijskog nasilja i nasilja u stvarnom svijetu. Ovo istraživanje provedeno je nad 1688 učenika 7. i 8. razreda u kojem se ispitala povezanost između uobičajenog

konzumiranja medijskog nasilja i namjere adolescenata da se uključe u agresivno ili socijalno ispravno ponašanje u školi. Za svakog subjekta procjenu je donosio učitelj na temelju svakodnevnog kontakta i ocjena iz školskih predmeta. Istraživanje je pokazalo da postoji snažna povezanost između korištenja medija s nasilnim sadržajem i agresivnosti učenika, dok te povezanosti nema kod učenika sa socijalno ispravnim ponašanjem prema procjeni učitelja.

U drugom istraživanju koje su provele Krahe i Möller (2010) istraživani su longitudinalni utjecaji medijskog nasilja na agresiju i empatiju među njemačkim adolescentima. To istraživanju ujediniuje sve što nedostaje u ostalim istraživanjima kao što je longitudinalno istraživanje kroz određeni period, fokusiranje na druge štetne posljedice kao nedostatak empatije te je riječ o istraživanju koje nije provedeno u SAD-u, nego u Njemačkoj. U istraživanju je uzet uzorak od 1237 učenika 7. i 8. razreda te se dvaput mjesečno mjerilo korištenje nasilnog i nenasilnog medijskog sadržaja, agresije i empatije. Istraživanje je pokazalo da mladi koji su bili više izloženi medijskom nasilju u prvih šest mjeseci pokazuju više agresije i manje empatije u društvu u sljedećih 12 mjeseci. No, nije zabilježeno da su učenici skloni nasilju više koristili nasilne medijske sadržaje.

Kathleen Custers i Jan Van den Bulck (2011) su istražili je li gledanje televizije indirektno povezano sa strahom od zločina s obzirom na ispitanikov pogled na rizik, zločin te njegovu sposobnost da se nosi sa zločinom. Istraživanje je provedeno u Belgiji nad 711 punoljetnih ispitanika pomoću osobnog intervjua. Istraživanje je pokazalo da je osobni pogled na rizik od zločina pozitivno povezan sa strahom od zločina te da je mogućnost izlaženja na kraj sa zločinom negativno povezana sa strahom od zločina. Isto tako, gledanje televizije pozitivno je povezano s percepcijom o zločinu, a negativno s mogućnosti nošenja sa zločinom. Veza između gledanja televizije s jedne strane i percepcije rizika i mogućnosti nošenja sa zločinom s druge strane je drugačija kod različitih televizijskih programa. Većina istraživanja stavlja naglasak na korištenje nasilnih medijskih sadržaja koji onda uzrokuju nasilno ponašanje ne uzimajući u obzir i druge faktore koji mogu biti uzrok nasilnom ponašanju.

Tobias Greitemeyer (2018) proveo je istraživanje o utjecaju igranja nasilnih videoigara na agresiju. Istraživanje je uključivalo 998 ispitanika i provedeno je putem MTurka. Rezultati pokazuju da osobe koje igraju nasilne videoigre mogu postati nasilnije u stvarnom svijetu i mogu preko socijalnih mreža utjecati na agresivno ponašanje prijatelja koji ne moraju nužno igrati nasilne videoigre. Napominje da su razna istraživanja pokazala da igranje prosocijalnih

videoigara može pridonijeti pozitivnom razvoju osobnosti, no kada su u pitanju nasilne videoigre one najčešće potiču nasilno ponašanje.

2.3. Teorije o utjecaju nasilnih sadržaja

Znanstvenici se već dugi niz godina bave pitanjem nasilja u medijima i posljedicama koje navedeno nasilje ostavlja na ljude. Brojna istraživanja su provedena u svrhu proučavanja medijskog nasilja kako bi se utvrdilo koje kratkoročne i dugoročne posljedice medijsko nasilje ostavlja na ljude. Na temelju tih istraživanja razvili su se teorijski pravci u kojima znanstvenici klasificiraju nasilje i objašnjavaju zašto uopće dolazi do nasilja i kakve posljedice ostavlja na korisnike nasilnog medijskog sadržaja.

Jedna od najpoznatijih i najstarijih teorija koje se spominju kada se govori o utjecaju medijskog nasilja na publiku je teorija o katarzi. Prema Leksikografskom zavodu Miroslava Krleže (2019) sama riječ katarza dolazi iz grčkog jezika i znači pročišćenje, oslobođenje. Pojam katarze koristili su filozofi, književnici, psiholozi i drugi znanstvenici u svojim teorijama i radovima. Hipokrat je mislio na tjelesno pročišćenje, Platon na tjelesno i duševno, a Aristotel je smatrao da katarza treba izazvati strah i sažaljenje te na taj način pročistiti osjećaje gledatelja (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019). Metoda katarze se primjenjuje i u psihoanalizi gdje se potisnute negativne emocije povezuju s događajem koji ih je izazvao te se one ponovno prožive i na taj način prestaje njihovo djelovanje (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019). Tara Nevins (2004: 10 prema Kanižaj, Ciboci, 2011: 17) navodi da prema teoriji o katarzi gledanje nasilnih sadržaja potiče gledatelje da se zamisle u prikazanoj situaciji i na taj način je prožive kako bi se oslobodili od agresivnosti i smanjili nasilno ponašanje u stvarnom životu. Michael Kunczik i Astrid Zipfel (2007: 4) navode da pristaše teorije o katarzi polaze od zamisli o postojanju urođene agresivnosti i spremnosti gledatelja da se ponaša nasilno kada vidi primjere nasilnog ponašanja u medijima. Jerko Valković (2010: 80) navodi da „ova teza, koja danas nema dovoljno jake empirijske dokaze, može biti prihvatljiva ako se primijeni na pojedinačne slučajeve koji su označeni snažnim stresnim situacijama, ali je teško prihvatljiva kada se pokuša tumačiti u dugoročnom i kontinuiranom djelovanju“. Kunczik i Zipfel (2007: 4) također smatraju da teorija o katarzi nije znanstveno održiva.

Teorija kultiviranja jedna je od najpoznatijih teorija o utjecaju nasilnih sadržaja na korisnike, a termin kultivacija prvi je upotrijebio George Gerbner (Kanižaj, Ciboci, 2011: 18). Kunczik i Zipfel (2007: 5) definiraju teoriju kultiviranja kao pretpostavku prema kojoj često

konzumiranje medijskog sadržaja može kreirati sliku svijeta prema medijskim sadržajima koji se prikazuju na televiziji. Valković (2010: 82) navodi da televizija prikazuje nestvarnu sliku svijeta te da će oni koji više gledaju nasilne programe strah i opasnost doživljavati puno intenzivnije, a svijet će doživljavati kao nasilno mjesto za život što stvara nezdravu vezu sa stvarnim svijetom i ljudima. I ova teorija nailazi na problem empirijskog dokazivanja uzročno-posljedične povezanosti (Valković, 2008: 82). James Shanahan i Michael Morgan (1999: 135 prema Kunczik, Zipfel, 2007: 6) u metaanalizi studija kroz 20 godina zaključuju da je ova teorija široko potvrđena te smatraju da gledanje televizije ne uzrokuje strah, nego da bojažljivi ljudi ne izlaze iz kuće i previše gledaju televiziju.

„Predstavnicima inhibicijske teze pretpostavljaju da promatranje nasilja u medijima - posebice kada su istaknute negativne posljedice nasilja - ima sputavajući i zastrašujući učinak“ (Kunczik, Zipfel, 2007: 4). Kod gledatelja se na taj način stvara strah od nasilja i zato ne podliježu nasilju u stvarnom svijetu i ne javlja se agresija pri konzumiranju nasilnih sadržaja. Kod teorije preokreta ili „efekt bumeranga“ smatra se da nasilje može izazvati sasvim suprotno ponašanje i potaknuti socijalno ispravno razmišljanje (Kunczik, Zipfel, 2007: 5).

Kunczik i Zipfel (2007: 5) smatraju da se u teoriji o navikavanju smanjuje osjetljivost na nasilje čestim gledanjem televizijskog nasilja te se takvo ponašanje na kraju smatra normalnim. Arnold P. Goldstein u svojoj knjizi „Nasilje u Americi“ (prema Torr, 2001: 14) navodi kako je u mnoštvu istraživanja nađena povezanost između gledanja nasilja i dugoročnih posljedica izloženosti nasilju, a jedna od njih je desenzibilizacija. Gledatelji se privikavaju na određenu dozu nasilja na ekranu i svaki put kada gledaju film ili seriju potrebna im je veća doza nasilja kako bi ih film zadovoljio, zainteresirao ili zabavio. Klasičan primjer nalazimo kod filmova u nastavcima gdje se u svakom novom nastavku očekuje više, bolje, jače i nasilnije jer je sve manje od toga već viđeno i nije više zanimljivo (Torr, 2001: 15). John P. Murray (2008: 1222) vidi desenzibilizaciju kao jedan od učinaka koji dugoročno utječe na korisnike nasilnih sadržaja te smatra da duga izloženost nasilnom sadržaju može voditi do smanjene osjetljivosti na prikaz nasilja te veću toleranciju na povećanje nasilja u društvu. Kostas A. Fanti i sur. (2009: 180) navode da su brojna istraživanja pokazala kako se desenzibilizacija javlja i pri kratkoročnoj izloženosti nasilnim medijskim sadržajima gdje su ispitanici pokazali manje simpatije i empatije prema žrtvama nasilja i pojačanu agresiju.

Na teoriju o socijalnom učenju najviše je utjecao psiholog Albert Bandura koji je provodio istraživanja s djecom i lutkom Bobo šezdesetih godina prošlog stoljeća. Želio je dokazati da

će djeca, promatrajući nasilje odraslih osoba nad lutkom i sami postati nasilni, te da se ne rađamo nasilni nego takvi postajemo gledanjem nasilja i imitiranjem. Jonathan L. Freedman (2007: 6) smatra da u eksperimentu koji je proveo Bandura, udaranje lutke Bobo ne dokazuje povećanu agresiju kod djece te navodi da su lutke napravljene kako bi ih djeca mogla udarati te ih uspoređuje s nogometnom loptom. Valković (2010: 81) navodi da predstavnici ove teorije ističu kako djelovanje okoline i pojedinca može utjecati na ponašanje te da pojedinac gledajući nasilni sadržaj može doći u napast da isti imitira usprkos društvenim zabranama. Goldstein (prema Torr, 2001: 13) navodi efekt oponašanja u kojem gledatelji imitiraju nasilje koje vide na ekranu. Počinitelji nasilja se osjećaju inspirirano gledanjem filma te odlučuju fiktivno prenijeti u stvarnost. Valković (2010: 81) spominje Wertherov efekt gdje korisnik vrši nasilje nad sobom imitirajući viđene nasilne sadržaje, što često vodi do samoubojstva, a veže se uz stvarni ili izmišljeni događaj o kojem mediji govore.

Leonard Berkowitz (prema Kunczik, Zipfel, 2007: 8) navodi da korisnici mogu biti skloniji nasilnom ponašanju kada se određene nasilne radnje prikazuju na opravdan način u određenim okolnostima koji se odnose na osobe ili na situaciju. Kod osoba se radi o emocionalnom uzbuđenju prouzročeno frustracijom, a kod situacija o podražajima koji izazivaju agresiju (Kunczik, Zipfel, 2007: 8). „Neko stanje emocionalnog uzbuđenja prouzročeno frustracijom, pretpostavlja se, stvara predispoziciju agresije, odnosno mogućnost za djelovanje, pri kojem predodžbe o nasilju koje nalikuju stvarnim situacijama izazivaju agresivno ponašanje“ (Kunczik, Zipfel, 2007: 8).

Kunczik i Zipfel (2007: 8) navode da predstavnici teorije o prijenosu stanja uzbuđenosti smatraju da uzbudljiv medijski sadržaj (erotika, humor, sport i drugo), koji ne mora nužno biti nasilan, može kod korisnika izazvati nasilno ponašanje. U određenim situacijama, nakon što je korisnik bio izložen uzbudljivom medijskom sadržaju, može se dogoditi intenzivna ili nasilna reakcija iako korisnik nije bio izložen nasilnom sadržaju (Kunczik, Zipfel, 2007: 8).

Igor Kanižaj i Lana Ciboci (2001: 19) navode da kod *priming* teoriji korisnik reagira na nasilne sadržaje uz pomoć podražaja koji potiču određena ponašanja. Valković (2010: 80) smatra da „ova teorija naglašava važnost promatranja podražaja koji uspostavljaju trenutnu povezanost između ponašanja/djelovanja koje medij prezentira te misli ili osjećaja koji obuzimaju gledatelja“. Kunczik i Zipfel (2007: 9) navode da ako se medijskim podražajem pobudi čvor, tj. *priming* na taj način se potiču misli, osjećaji i sklonosti određenom ponašanju te se može kratkoročno povećati mogućnost nasilnog ponašanja. Isto tako navode da

istraživanja potvrđuju postojanje priming učinka korištenjem nasilnog sadržaja te da se pritom ne radi o kratkotrajnim učincima a dugoročni učinci još nisu dovoljno istraženi (Kunczik, Zipfel, 2007: 9).

„Pod skript-teorijom podrazumijevamo mentalne rutine ili programe, koji su pohranjeni u pamćenju i automatski se aktiviraju kada je potrebno upravljati ponašanjem i rješavati probleme. Skripti sadržavaju podatke o tipičnom ponašanju (npr. kod liječnika), o oblicima ponašanja određenih osoba i rezultatima djela.“ (Kunczik, Zipfel, 2007: 9) Kanižaj i Ciboci (2001: 19) navode da kada skript teoriju povežemo s medijima dolazimo do zaključka da će korisnici, s obzirom na to da obrasce ponašanja većinom uče iz medija u kojima se sukobi rješavaju nasilnim putem, i oni sami rješavati sukobe u stvarnom životu na taj način.

2.4. Zakonska regulacija medijskih sadržaja

Masovni mediji su glavni izvor informacija i zabave te je iznimno važno da mediji imaju slobodu u prenošenju informacija. No, ta sloboda ne može biti bezuvjetna nego mora biti u skladu sa zakonima države u kojoj djeluje kako bi se spriječila zloupotreba slobodnog izvještavanja ili kršenje ljudskih prava. Prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, članak 10.1, navodi da:

1. „Svatko imam pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvole ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.
2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima, ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.“

Prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima članak 19. navodi da svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja i da to pravo uključuje slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice. U Hrvatskoj je na snazi Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13) koji omogućuje medijima slobodu, no isto tako kontrolira njihov rad kako svojim djelovanjem ne bi kršili ljudska prava i slobode. U općim načelima o slobodi medija jamči se sloboda medija i izražavanja prema kojem sloboda medija, između ostalog, obuhvaća transparentnost informacija, neovisnost medija, pluralizam i raznovrsnost medija, slobodu izražavanja mišljenja, dostupnost javnim informacijama,

autonomnost urednika, novinara i ostalih autora programskih sadržaja pod uvjetom da rade u skladu s propisima struke i drugo. Sloboda medija ne smije se ograničavati, no isto je dopušteno samo u slučajevima kada medijsko djelovanje ugrožava ljudska prava zajamčena Ustavom ili nacionalnu sigurnost. Prema članku 4. nitko nema prava utjecati na programski sadržaj niti smije koristiti svoju moć ili položaj kako bi nametnuo gledateljima svoje stavove i mišljenje ili ograničio medije u izvještavanju. Ukoliko dođe do povrede slobode medija i izražavanja o istome odlučuje sud. Prema članku 7. svaka osoba ima pravo na zaštitu dostojanstva, privatnosti, ugleda i časti, a prema članku 16. mediji moraju poštivati privatnost građana ukoliko nisu javne osobe tako da ne objavljuju njihove privatne informacije, posebno ako se radi o djeci, mladima i obitelji.

Zakon o elektroničkim medijima (NN 153/9, 84/11, 94/13, 136/13) također jamči slobodu izražavanja te propisuje da nijedna odredba ne smije dopuštati cenzuru ili ograničiti slobodu izražavanja. Člankom 7. propisano je da pružatelj medijskih usluga samostalno stvara program, no isto tako snosi i odgovornost za sadržaj koji iznosi gledateljima što je iznimno bitno kako ne bi dolazilo do zloupotrebe moći. Članak 12. navodi da nije dopušteno objavljenim sadržajem ugrožavati nacionalnu sigurnost te poticati ili širiti mržnju na temelju nacionalne, vjerske i rasne pripadnosti, spola, imovinskog stanja i drugo. Ne smije se objavljivati privatne informacije maloljetnika koji je uključen u neki oblik nasilja što uključuje i izvršenje ili pokušaj samoubojstva. Člankom 16. propisano je da reklame moraju biti prepoznatljive kao takve i ne smiju prouzročiti fizičku ili materijalnu štetu maloljetnicima, poticati ih na kupnju iskorištavajući njihovo neznanje ili naivnost, poticati ih da nagovaraju roditelje na kupnju proizvoda, iskorištavati povjerenje koje imaju u roditelje ili odgajatelje te ih neopravdano prikazivati u opasnim situacijama. Članak 20. navodi da sve audiovizualne medijske usluge na zahtjev koje mogu naštetiti maloljetnicima na fizički ili psihički način mogu biti prikazane samo ako je osigurano da ih maloljetnici neće vidjeti ni čuti. Članak 26. propisuje da je zabranjeno vrijeđati dostojanstvo čovjeka u priložima, prikazivati nemoralan i pornografski sadržaj te promicati i veličati nasilje, kriminal, cigarete, drogu i alkohol koji bi mogao naštetiti moralni, fizički ili psihički razvoj maloljetnika.

3. Nasilje u televizijskim serijama

Nasilje je sastavni dio čovječanstva, duboko ukorijenjeno u prošlosti, prisutno u sadašnjosti i neizbježno u budućnosti. Koliko god se opirali, nasilje ne možemo izbjeći niti izbrisati u potpunosti jer je sastavni dio svakog čovjeka. Svaki čovjek ima u sebi nasilnu crtu koju sam kontrolira i smiruje. Problem se javlja kada ljudi ne mogu kontrolirati svoj bijes te svoju ljutnju i frustracije ispoljavaju nad drugom osobom i svoje probleme rješavaju na nasilan način. Svatko od nas se drugačije nosi s nasiljem koje nosimo u sebi i kojem svjedočimo svaki dan u stvarnom i fiktivnom svijetu. Ljudi različito reagiraju na nasilne sadržaje kojima svjedoče ovisno o situaciji u kojoj se nalaze, izloženosti nasilju u stvarnom ili fiktivnom svijetu, njihovoj percepciji o nasilju i drugim faktorima. Upravo ti faktori imaju veliku ulogu kako će se gledatelji nositi s nasilnim sadržajem u televizijskim serijama ili filmovima. Steven J. Kirsh, Jeffrey R. W. Mounts i Paul V. Oczak (2006: 572) navode da su Craig A. Anderson i Brad J. Bushman razvili tzv. opći model agresije (GAM, 2002) prema kojem ulazne varijable osobe (njihovo neprijateljstvo, odnos prema nasilju i drugo) i situacija (izloženost stvarnom ili medijskom nasilju) utječu na trenutno stanje pojedinca. Na pojedinca uzajamno utječu i njegove misli i osjećaji koji mogu biti neprijateljski te uzbuđenje koje se fizički manifestira (otkucaji srca, visok krvni tlak i drugo). Iako nasilni sadržaj u filmovima, televizijskim serijama i videoigramama može inspirirati i potaknuti nasilje kod korisnika, postoje mnogi drugi faktori koji stvaraju agresivnost kod ljudi i time doprinose nasilnom ponašanju kao što su obiteljski odgoj, verbalno i fizičko zlostavljanje, prijatelji, prihvaćenost u društvu, uspjeh u školi, osobnost, samopoštovanje i drugo (Leschied i sur., 2000 prema Kirsh, Mounts, Oczak, 2006: 581).

Kada čovjek želi pobjeći od stvarnosti i opustiti se, nerijetko uz filmove, glazbu i videoigre bira i televizijske serije kao izvor zabave. Televizijske serije, isto kao i filmovi, utječu na ljude svojom radnjom, mijenjaju njihovo razmišljanje i raspoloženje, otvaraju novi svijet i nove poglede. No, kao što radnja televizijskih serija utječe na čovjeka, isti učinak ostavlja i nasilje u njima. Nasilje utječe na gledatelje i ostavlja na njih određene kratkoročne ili dugoročne posljedice. Kirsh, Mounts i Oczak (2006: 572) navode da korištenje nasilnih medijskih sadržaja može dovesti do kratkoročnih (situacijska varijabla) i dugoročnih promjena u kognitivnoj obradi i ponašanju vezanom uz agresiju. Iako se u medijima često navodi kako je nasilje na televiziji veliki problem društva, Torr (2001: 23-25) navodi pet razloga u kojima objašnjava kako se televizijsko nasilje prikazuje drugačije od načina na koji ga televizijska industrija prikazuje i opravdava:

1. Iako televizijski producenti tvrde da se nasilje na televiziji koristi kako bi se priča ispričala, a ne prodala, Torr (2001) nalazi istraživanja televizijskih programskih strategija prema kojima se vidi da se nasilje koristi kako bi se privuklo gledatelje.
2. Usprkos tvrdnjama da nasilje na televiziji reflektira nasilje u društvu, analiza podataka pokazuje da nema povezanosti između televizijskih izvještaja o nasilju i povećanja stope nasilja u društvu. Što je veće zanimanje gledatelja za temu nasilja, to se više televizija fokusira na zločine i nasilje.
3. Tvrdnja da televizijski sadržaj ne utječe na ponašanje gledatelja nije istinita jer istraživanja pokazuju da se nasilni sadržaj češće oponaša ukoliko nasilje prođe nekažnjeno, prikazuje malo patnje i boli ili su glumci fizički privlačni.
4. Iako je istina da televizijski programi danas imaju manje nasilnog sadržaja, to je samo zato što se nasilje premjestilo na kableske programe gdje se često prikazuju nasilni sadržaji.
5. Nasilje se koristi u visokokvalitetnim filmovima, ali takvi se filmovi nalaze u manjini filmova koji se svakodnevno prikazuju na televiziji.

Najpoznatiji filmovi i televizijske serije svih žanrova dolaze upravo iz Hollywoda, najpoznatije svjetske filmske industrije, tvornice popularnih filmova i televizijskih serija koji se gledaju diljem svijeta. Najpoznatiji hollywoodski žanr koji predstavlja SAD u svijetu su akcijski filmovi (Lichtenhed, 2007: 340) u kojima je većina radnje ispunjena nasilnim sadržajima. Game of Thrones, Breaking Bad, Walking Dead i Dexter samo su neke od najpopularnijih američkih televizijskih serija u povijesti koje obiluju grotesknim i brutalnim nasilnim scenama, kao što su odrubljivanje glave ili udova, ubijanje, ranjavanje, mučenje, silovanje i drugo. Iako su navedene serije namijenjene odraslima, slične nasilne scene možemo naći i u televizijskim serijama koje su namijenjene mladima. Riverdale, Stranger Things, Vampire Diaries samo su neke od njih. Iako su roditelji u suradnji s američkom televizijskom industrijom donijeli pravila u kojima se navodi koji medijski sadržaji jesu, a koji nisu primjereni djeci određene dobi, ta se pravila često krše pa djeca nerijetko gledaju sadržaj koji nije namijenjen njihovom uzrastu.

3.1. Kontrola televizijskog sadržaja

U SAD-u je televizijska industrija osmislila sustav uz pomoć kojeg rangira televizijski sadržaj prema prikladnosti kako bi pomogla roditeljima u kontroli sadržaja koje njihova djeca

gledaju. Sustav su prvi put predložili Kongres SAD-a, televizijska industrija i Federalna komisija za komunikacije (FCC) 19. prosinca 1996., a stupio je na snagu 1. siječnja 1997. kao odgovor na zabrinutost javnosti zbog neprikladnog sadržaja u televizijskim programima. V-čip omogućuje blokiranje određenih televizijskih sadržaja koji nisu prikladni djeci određenog uzrasta na temelju rangiranja programskog sadržaja (Gunter, Harrison, Wykes, 2003: 250). Problem s rangiranjem i zabranom televizijskih sadržaja je što određene sadržaje (vijesti, sportski program i reklame) nije moguće blokirati, a upravo su to sadržaji koji sadrže nasilje u stvarnom svijetu (TV roditeljske smjernice, 2020). Još jedan problem predstavlja da nasilne sadržaje na televizijskom programu rangira televizijska industrija koja po svom osobnom mišljenju određuje koji sadržaj je prikladan za koji uzrast djece (Gunter, Harrison, Wykes, 2003: 250). Sustav roditeljske kontrole temelji se na slovima koji se pojavljuju u gornjem desnom kutu na početku televizijskog sadržaja ili nakon reklama. Oznake koje se javljaju su:

- TVY – označuje da je sadržaj namijenjen svima, a posebno je prikladan za djecu od 0 do 6 godina;
- TVY7 – označuje da je sadržaj primjeren za djecu stariju od 7 godina jer tada djeca znaju kako raspoznati stvarno od fiktivnog. Sadržaj može sadržavati nasilje prikazano na humorističan način;
- TVG – označuje sadržaj koji je namijenjen svima i iako nije program namijenjen djeci, djeca mogu gledati ovaj sadržaj;
- TVPG – označuje neprikladan sadržaj jer može sadržavati umjereno nasilje, sugestivne dijaloge, psovke ili seksualnu situaciju te zato nije primjeren mlađoj djeci;
- TV14 – označuje neprikladan sadržaj za djecu mlađu od 14 godina zato što sadrži intenzivno nasilje, grub rječnik i psovke, intenzivne seksualne situacije i sugestivne situacije;
- TVMA – označuje neprikladan sadržaj za djecu mlađu od 17 godina jer sadrži grub i neprikladan rječnik, eksplicitni seksualni sadržaj i vjerni prikaz nasilja.

Ovim televizijskim oznakama može se dodati jedno ili više slova kako bi se roditelji obavijestili kada emisija sadrži veću količinu nasilja, seksualnih situacija, sugestivnih dijaloga ili za djecu neprimjeren način razgovora. Slova koja se koriste su D - sugestivni dijalog (obično znači razgovor o seksu), L - grub jezik, S - seksualne situacije, V – nasilje, FV - fantazijsko nasilje (samo dječji programi) (TV roditeljske smjernice, 2020).

Vijeće za elektroničke medije donijelo je Pravilnik za zaštitu maloljetnika (NN 28/15) kojim se uređuje obveza pružatelja usluga medijskog sadržaja kako ne bi svojim objavljivanjem informacija ugrozili fizički, psihički i moralni razvoj maloljetnika. U članku 2. navode se televizijski sadržaji koji bi mogli ugroziti razvoj maloljetnika, a ne koriste se u obrazovne svrhe, kao što su, vulgarni izrazi, seks, fizičko i verbalno nasilje, droga, alkohol i drugo. Članak 8. navodi da se programi s neprikladnim sadržajem za djecu moraju najaviti oznakama ili upozorenjem da sadržaj nije prikladan za maloljetnike. Oznake koje se prikazuju navode se u članku 9., a to su:

1. Kategorija 18 - programi se ne smiju prikazivati od 7,00 do 23,00 sata, a pružatelj medijske usluge dužan je za vrijeme trajanja programa u gornjem kutu ekrana prikazivati oznaku prozirnog kruga s crvenim brojem 18 kako bi gledatelji u svakom trenutku znali za koga je program prikladan.
2. Kategorija 15 - programi se ne smiju prikazivati od 7,00 do 20,00 sata, a pružatelj medijske usluge dužan je za vrijeme trajanja programa u gornjem kutu ekrana prikazivati oznaku prozirnog kruga s narančastim brojem 15.
3. Kategorija 12 - pružatelj medijske usluge mora osigurati da se za vrijeme trajanja programa u gornjem kutu ekrana prikazuje proziran krug sa zelenim brojem 12, a prije početka programa slijedi zvučno upozorenje koje glasi da program nije prikladan za mlađe od 12 godina.

4. Nasilje među mladima

Nasilje među mladima jedan je od najvećih problema današnjice. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2020) svake je godine 200 000 mladih u dobi od 10 do 29 godina ubijeno, što ubojstvo čini četvrtim uzrokom smrti kod mladih, a milijuni mladih suočava se s drugim fizičkim ili psihičkim posljedicama nasilja. Iako se postotak nasilja među mladima, ponajviše stopa ubojstava, smanjila u zadnjih 10 godina u cijelom svijetu, taj postotak smanjivanja je veći u razvijenim, nego u nerazvijenim zemljama (Svjetska zdravstvena organizacija, 2020). Torr (2001: 15) smatra da je SAD prva država po ubojstvima u industrijaliziranom svijetu zato što promiče kulturu nasilja i ima liberalan zakon o upotrebi oružja. World Population Review (2020) navodi da se 2020. godine SAD i dalje nalazi na prvom mjestu među razvijenim zemljama po broju smrtnih slučajeva uzrokovanim oružjem, a iza nje se nalaze zemlje kao što su Meksiko, Venezuela, Kolumbija i druge. U smrtno slučajevima uzrokovane oružjem ubrajaju se ubojstva i samoubojstva, a u SAD-u samoubojstva se događaju u dvije trećine smrtnih slučajeva (World Population Review, 2020).

4.1. Utjecaj nasilnih sadržaja na djecu i mlade

Tehnološki napredak, posebno uvođenje televizije, povećao je dostupnost nasilne zabave djeci i mladima (Felson, 1996: 104). Daljnjim razvojem masovnih medija promijenio se način provođenja slobodnog vremena među mladima. Mladi danas manje vremena provode družeći se sa svojim prijateljima vani, a više družeći se s njima preko videoigara i društvenih mreža. Zbog dominacije masovnih medija u životima mladih, kao što su glazba, internet i videoigre, može se reći da su njihovi životi uvelike posredovani masovnim medijima (Mastronardi, 2003: 83). Jennifer A. Manganello (2008: 5) smatra da „upotreba medija, uključujući vrijeme provedeno s medijima, vrste korištenih medija i sadržaj medijskih poruka, može utjecati na romantično druženje među mladima, stavove o nasilju, na njihovo znanje i ponašanje“. Nicholas L. Carnagey i sur. (2007: 178) navodi da su razvojem tehnologije i masovnih medija mediji za zabavu postali dostupniji nego prije te se povećalo i vrijeme koje djeca i mladi provode s njom. Prije 13 godina naveden je podatak da američka djeca u prosjeku provedu više od pet sati koristeći medije, a slično povećanje potrošnje medija zabilježeno je u Europi i Aziji (Carnagey i sur., 2007: 178). Dvije godine kasnije zabilježeno je da su djeca u dobi od 8 do 18 godina provodila u prosjeku 6 sati i 21 minutu gledajući neki oblik medija (Vijeće medija i komunikacije, 2009: 1496), a 2017. godine navodi se da adolescenti provode 9 sati koristeći neki oblik masovnih medija kao što su televizija, internet, društvene mreže, video

igre i drugo (Anderson i sur., 2017: 142). Svake godine povećava se vrijeme koje djeca i mladi troše na masovne medije kao i učestalost izlaganja nasilnim medijskim sadržajima. Korištenje medija se ponekad uspoređuje s drogom jer stvara ovisnost, a djeca i mladi su u stanju satima nepomično gledati u ekrane. Roditelji koji su promatrali svoju djecu ispred televizijskih ekrana često komentiraju da je djetetov izraz lica sličan zombiju ili drogiranju (Murray, 2008: 1212). John P. Murray (2008: 1212) spominje istraživanje koje je preslikavalo obrasce aktivacije mozga djece dok gledaju nasilne sadržaje i došlo do zaključka da postoji osnova za razmišljanje o ovisničkoj crti medijskog nasilja. S obzirom na to da mediji sadrže veliku količinu nasilja, za očekivati je da su djeca koja u velikoj mjeri koriste medije često izložena nasilnim sadržajima. Provedena su razna istraživanja od kojih neka žele dokazati da je izloženost nasilnim sadržajima glavni i jedini uzrok nasilja kod djece, dok neka žele dokazati da su nasilni sadržaji jedan od uzroka nasilnog ponašanja među djecom i mladima. Salleh Bin Hj Hassan i sur. (2009: 141) navode da niz čimbenika može uzrokovati antisocijalno ponašanje kod ljudi, isto kao što okruženje u kojem se dijete nalazi i koje ga oblikuje može utjecati na djetetove stavove i ponašanje prema nasilju pa tako i medijsko nasilje može biti jedan od razloga antisocijalnog i agresivnog ponašanja kod djece i mladih. Istraživanja provedena 90-ih i ranih 2000-ih većinom dokazuju da medijsko nasilje utječe na nasilno ponašanje kod djece i mladih, no to se ne može smatrati kao apsolutna istina jer je medijsko nasilje samo jedan od uzroka nasilnog ponašanja i agresivnosti (Hassan i sur., 2009: 154). Veliki utjecaj na nasilno ponašanje djece i mladih može imati i vremenski period u kojem su izloženi nasilnim sadržajima. Ako dnevno provedu duži period gledajući nasilne sadržaje u medijima, veća je mogućnost da će se ponašati agresivnije u svakodnevnom životu. Crisis Connection (2007) navodi da kada su djeca stalno izložena medijima prožetim nasiljem to može povećati njihovo antisocijalno ponašanje i zlostavljanje te umanjiti njihovu empatiju prema žrtvama jer što više gledaju nasilje to im ono postaje prihvatljiviji oblik rješavanja sukoba. Američka pedijatrijska akademija (2000 prema Trueman, 2008: 12) navodi da pojačano korištenje nasilnih sadržaja može voditi pojačanoj desenzibilizaciji te da će na neku djecu nasilan sadržaj utjecati više nego na druge. Smatraju da su neki od negativnih utjecaja da djeca koja su u velikoj mjeri izložena nasilnim sadržajima nasilje promatraju kao način rješavanja sukoba, smatraju da je svijet nasilno i zlobno mjesto te razvijaju nepovjerenje prema drugima, a gledanje nasilja može dovesti do nasilja u stvarnom svijetu u kasnijem životu (2000 prema Trueman, 2008: 12). Craig A. Anderson (2016: 60) smatra da postoji veliki broj istraživanja koja dokazuju postojanje kratkoročnih i dugoročnih utjecaja nasilnih sadržaja na korisnike i da iako utjecaji nisu veliki, tijekom godina mogu postati veliki

problem za korisnika i društvo. Od dugoročnih utjecaja Anderson (2016: 60) navodi da se nakon čestog izlaganja nasilnom sadržaju na početku godine može primijetiti pojačano nasilno ponašanje tijekom cijele godine, a od kratkoročnih utjecaja gledanja nasilnog sadržaja navodi imitaciju gledanog ponašanja, pretjeranu uzbuđenost, formiranje stavova, uvjerenja i očekivane koristi od nasilja. Kratkoročni utjecaji vidljivi su odmah nakon gledanja nasilnog sadržaja i brzo nestaju, no ukoliko se nasilan sadržaj koristi često ti utjecaji mogu prijeći u dugoročne utjecaje gdje nasilje vidi kao način rješavanja sukoba, dolazi do desenzibilizacije i gubi se empatija (Anderson, 2016: 60). Televizijsko nasilje može smanjiti inhibiciju od agresivnog ponašanja pri čemu se pokreće *priming*, javlja se osjetljivost djece na nasilje u stvarnom svijetu, svijet se doživljava kao zastrašujuće mjesto, a djeca i mladi od drugih osoba očekuju da će nasiljem rješavati sukobe (Josephson, 1995). S obzirom na nagli tehnološki napredak i činjenicu da su djeca i mladi preplavljeni medijima i uređajima koji im omogućuju stalni pristup medijima, znanstvena istraživanja imaju težak zadatak u istraživanju utjecaja nasilja u medijima na djecu i mlade danas. Većina istraživanja koja se spominju su prilično stara, tehnologija nije bila toliko napredna, a sama definicija televizijskog nasilja bila je blaga (Savage, Yancey, 2008: 787). Početkom 21. stoljeća tehnologija je doživjela nagli rast i zabilježen je pad stope kriminala što može značiti da medijsko nasilje nije imalo utjecaja na korisnike ili da su siromaštvo, nasilje u obitelji, obrazovanje i susjedstvo važniji utjecaji kada je u pitanju nasilno ponašanje (Savage, Yancey, 2008: 787). Odjel statistike i istraživanja (2020) objavio je istraživanje u kojem je obuhvatio nasilne zločine u SAD-u koje su počinili mladi u dobi od 12 do 17 godina u razdoblju od 1980. do 2017. godine i rezultati su pokazali da je nasilje u stalnom padu od 1993. godine. No, iako je kriminal u padu, to ne znači da bi trebali u potpunosti zanemariti medijsko nasilje prisutno danas. Potrebno je i dalje provoditi istraživanja koja će biti prilagođena današnjim načinima korištenja nasilnih sadržaja i razlikama među ispitanicima kako bi shvatili na koji način medijsko nasilje stvarno utječe na korisnike. Zato je, osim dobi, važno uvažiti i druge razlike među djecom i mladima kao što su sadržaj koji gledaju, u kojem kontekstu ga gledaju, na koji način ga gledaju i koje značenje pronalaze (Josephson, 1995). Anderson i sur. (2017: 145) navode da bi buduća istraživanja svakako trebala obuhvaćati veći broj ispitanika (najmanje 50 000) u dobi od druge do tridesete godine života i uključivali bi sve vanjske i biološke utjecaje kao i medijske navike. Takva istraživanja trenutno ne postoje, a upravo bi se takvim pristupom istraživanju mogao vidjeti stvarni utjecaj medijskog nasilja na korisnike.

4.2. Suzbijanje nasilja i nasilnih sadržaja u svijetu

James D. Halloran (1976: 817) naglašava da živimo u različitim društvima, da imamo različita viđenja problema i da svako društvo zahtijeva i različit pristup u rješavanju problema nasilja. Ne možemo očekivati da će određene mjere suzbijanja nasilja biti jednako uspješne u SAD-u i Kini, zemljama s dva različita društvena uređenja i dvije različite kulture. Nasilje se u svakoj državi gleda na drugačiji način i nasilje koje je sasvim neprihvatljivo u jednoj državi može biti poželjno u drugoj. Henry Bacon (2015: 13) smatra da ukoliko jedna država želi preživjeti i održati društveno uređenje mora biti u stanju kontrolirati nasilje i nasilne nagone svojih građana. Na taj način, uz pomoć zakona i društvenih normi, može se smanjiti nasilje u državi. No, isto tako Bacon (2015: 15) navodi da „nasilje može biti usmjereno na ljude za koje se pretpostavlja da predstavljaju neku vrstu prijetnje ili da jednostavno stoje na putu interesima ili boljitku zajednice ili njenih pojedinačnih članova“. No, ovdje se postavlja pitanje tko i na temelju čega određuje da netko predstavlja prijetnju i da je opravdano upotrijebiti silu. Robert Muller (prema Žižek, 2008: 70) naglašava da se nasilje ne može proglasiti dobrim ili lošim jer na taj način svatko može definiciju dobrog nasilja upotrijebiti kako bi opravdao svoje nasilje. Svako nasilje je loše i neopravdano. S obzirom na to da je svijet bez nasilja utopija, možemo se samo truditi da postojeću razinu nasilja svedemo na najmanju moguću mjeru pomoću obrazovanja djece, mladih i roditelja te strožih zakonskih mjera.

Nasilje u filmovima danas često služi samo spektaklu i nema određenu obrazovnu ili smislenu ulogu. Danijel Labaš i Petra Marinčić (2018: 11) navode da su djeca pri korištenju medijskih sadržaja svjesna svega što vide i aktivni su primatelji sadržaja te je iznimno važno da budu medijski pismena kako bi mogli pravilno koristiti medije. Ponekad u filmovima nasilne scene mogu imati obrazovnu ulogu gdje gledatelji u izmišljenim situacijama koje nalikuju na stvarnost mogu naučiti kako se suočiti sa strahovima ili se nositi s određenom situacijom (Bacon, 2015: 21). Prema Marini Krcmar i Edwardu T. Vieira Jr. (2005: 272) djeca u jednakoj mjeri uče od medija koliko i od svojih roditelja što uključuje moralne vrijednosti koje su iste ili slične u obitelji što bi značilo da djeca od roditelja i obitelji uče o moralu i samim time o opravdanosti nasilja. Ukoliko obitelj razgovara o moralnim vrijednostima, veća je mogućnost da i djeca usvoje te moralne vrijednosti i ponašaju se u skladu s njima (Krcmar, Vieira, 2005: 272). Roditelji, kao i mediji, imaju veliku odgovornost u odgoju djece i smanjenju nasilnog ponašanja među djecom i mladima. Pedijatri i socijalni radnici mogu promicati medijsko obrazovanje, skrenuti pažnju djeci i roditeljima da biraju primjeren medijski sadržaj, da

producenti pripaze kako prikazuju nasilje, a pružatelji medijskih sadržaja kako rangiraju nasilje u medijima s obzirom na dob (Vijeće komunikacije i medija, 2009: 1495). Anderson i sur. (2017: 146) ističu važnost pedijatra jer roditelji tijekom prvih nekoliko godina djetetovog života često odlaze upravo njima i mogu od njih primiti važne informacije vezane uz djetetovo korištenje medijskih sadržaja. Roditelji bi trebali svakodnevno razgovarati sa svojom djecom o medijskom sadržaju koji gledaju, a svakako se preporučuje postavljanje ograničenja na vrijeme i sadržaj (Anderson i sur., 2017: 146). Vijeće za medije i komunikaciju (2009: 1499) navodi da bi pedijatri trebali preporučiti roditeljima da uklone sve medijske uređaje iz dječjih soba i da ograniče vrijeme koje djeca provode na tim uređajima. Isto tako, pedijatri bi trebali poticati roditelje i obrazovne ustanove da medijski obrazuju djecu kako bi se lakše snalazili u medijima i odgovorno birali medijski sadržaj jer se i na taj način može smanjiti agresivno ponašanje kod djece uzrokovano nasilnim medijskim sadržajem (Vijeće za medije i komunikaciju, 2009: 1499).

5. Analiza znanstveno-fantastične serije „100“

5.1. Sadržaj serije

„100“ je američka znanstveno-fantastična serija s primjesama drame i misterije. Radnja serije temelji se prema serijalu od četiri knjige autorice Kass Morgan. Prva knjiga nosi naziv „100“, druga „100: 21dan“, treća „100: Povratak kući“, četvrta „100: Pobuna“. Radnja serije i knjiga uvelike se razlikuju i jedino što ih povezuje je sam početak priče o nuklearnoj katastrofi, svemirskim stanicama i stotinu mladih koji su poslani na Zemlju te imena nekoliko glavnih likova, no njihov karakter i odnosi u potpunosti se razlikuju. Serija je započela s emitiranjem 19. ožujka 2014. te je snimljeno šest sezona, odnosno 84 epizode. Svaka epizoda traje 43 minute. Snimanje serije odvija se u Vancouveru, Kanadi, a redatelj i jedan od scenarista serije je Jason Rothenberg. Prema IMDB-u (2019) serija ima oznaku PG-14 u SAD-u i Kanadi, dok ostale države imaju oznaku 16, a Vijetnam i Singapur su za treću sezonu odredili oznaku 18. Serija je dosad bila nominirana 28 puta, od čega se može izdvojiti nominacija za Emmy 2014. godine u području specijalnih i vizualnih efekata. Od 28 nominacija, serija je pet puta osvojila nagradu (IMDB, 2019).

Radnja serije smještena je 97 godina nakon nuklearne katastrofe na Zemlji. U trenutku kada je Zemlja uništena nuklearnim bombama i ispunjena radijacijom, u Svemiru se nalazilo 12 nacija s 12 ispravnih svemirskih stanica koje su se nakon nekog vremena odlučile ujediniti u jednu postaju, Arku, kako bi zajedničkim snagama preživjeli i održali čovječanstvo. Osnivaju Vijeće u kojem se nalazilo osam osoba s Kancelarom na čelu te su oni bili zaduženi za sve velike odluke i zakone na Arci. Znali su da Zemlja neće biti naseljiva najmanje idućih 100 godina i zato donose rigorozne zakone kako bi čovječanstvo preživjelo do povratka na Zemlju. S obzirom na to da nisu imali zatvor za odrasle, na Arci se svaki zločin, od krađe do ubojstva, kažnjavao smrću i oni su to izvodili na način da su okrivljenu osobu izbacili u svemir bez zaštitnog odijela. Jedini koji su imali pravo na eventualno pomilovanje su maloljetnici koji su se nalazili u zatvoru te su, ovisno o težini počinjenog zločina, mogli dobiti pomilovanje s 18 godina. Kisik je na Arci predstavljao najveći problem s obzirom na broj stanovnika i mjesto boravka te su u nekoliko navrata zatvarali određeni broj ljudi u jednu prostoriju kako bi im uskratili dovod kisika i na taj način duže održali Arku na životu smanjujući broj stanovnika. Iz istog razloga su uveli politiku jednog djeteta i samo je jedna osoba, Aurora, prekršila to pravilo. Nakon što je rodila sina, Bellamya, ostala je trudna s drugim djetetom, no odlučila je roditi bez obzira na zakone i posljedice. Svoju kćer Octaviu

skrivala je u sobi u kojoj su živjeli te bi prilikom rutinskih kontrola Octavia odlazila u rupu u podu kako je nitko ne bi vidio. Na taj je način uspjela ostati skrivena do svoje 16. godine, no nakon što su otkrili njeno postojanje, Auroru su osudili na smrtnu kaznu, a Octavia je završila u zatvoru za maloljetnike. Nakon što je Vijeće došlo do zaključka da Arka umire i da čovječanstvo neće preživjeti do trenutka kada se sigurno mogu vratiti na Zemlju, odlučuje poslati svih 100 maloljetnika iz zatvora na Zemlju kako bi vidjeli mogu li se svi stanovnici Arke ranije vratiti na Zemlju. Među tih 100 maloljetnika nalazili su se i Clarke, kćer članice Vijeća i glavne doktorice i Wells, Kancelarov sin. Osim njih na Zemlju su poslani i Octavia, Bellamy, Jasper, Monty, Murphy i Finn koji će imati važnu ulogu na Zemlji. Nitko, osim Vijeća, zaštitara i Bellamya nije znao da se maloljetnici šalju na Zemlju i da se radi o potencijalno smrtonosnom pothvatu jer je postojao rizik da ukoliko ih samo slijetanje ne ubije, radijacija i priroda možda hoće.

U prvoj sezoni maloljetnici pri slijetanju kapsule na Zemlju dobivaju poruku od kancelara Jahe da Arka umire te da ih šalju na Zemlju i da moraju potražiti planinu Mount Weather, vojnu bazu, u kojoj će naći sklonište i hranu. Kako bi im što više pomogli svatko od njih je dobio narukvicu koja mjeri njihove vitalne znakove i omogućena im je komunikacija s Arkom. Prilikom slijetanja došlo je do prekida komunikacije s Arkom te su maloljetnici prepušteni sami sebi. Samo slijetanje nije prošlo bez žrtve jer su uslijed neopreza život izgubila dvojica maloljetnika. Ostali maloljetnici preživljavaju spuštanje te s nestrpljenjem žele izaći iz kapsule kako bi vidjeli i osjetili Zemlju. Bellamy, koji je na prevaru uspio ući u kapsulu kako bi zaštitio svoju sestru Octaviu na Zemlji, odmah se na početku nameće kao vođa i potiče neoprezno ponašanje, nasilje i divljaštvo među maloljetnicima. Jedino pravilo koje određuje, kao vođa, je da zakona nema i da svatko radi što god poželi. S druge strane Clarke, kao glas razuma, inzistira da se krene u potragu za planinom Mount Weather kako bi našli hranu i potrepštine koje su im potrebne kako bi preživjeli na Zemlji. Clarke, Finn, Jasper i Octavia kreću u potragu za Mount Weatherom, no na tom putu Jaspere pogode s kopljem i ostali shvate da nisu sami na Zemlji i da postoje drugi ljudi koji su iz nepoznatog razloga izrazito neprijateljski nastrojeni prema njima. Nazivaju ih Zemljanima. Prva sezona stavlja fokus na odnos Nebeskih ljudi, tj. maloljetnika kao pridošlica i Zemljana, kao ljudi koji su na Zemlji preživjeli nuklearnu katastrofu te se tehnološki i civilizacijski vratili nekoliko stoljeća unazad. Zemljani su uspostavili svoja plemena, zakone i pravila koja su nemilosrdno provodili i nimalo im se nije svidjelo što su došli novi ljudi s neba što su im jasno dali do znanja najavom rata. Jedini Zemljanin koji je na strani Nebeskih ljudi je Lincoln koji ulazi u

romantičnu vezu s Octaviom te pomaže Nebeskim ljudima kako bi spriječili rat i živjeli u miru. U cijeloj toj situaciji Bellamy i Clarke uspijevaju naći zajednički jezik te zajedno vode svoje ljude na putu preživljavanja. Iako Clarke smatra da se razgovorom, diplomacijom i na miran način mogu riješiti problemi i spriječiti rat, a Bellamy da se jedino oružjem, nasiljem i borbom može riješiti nastala situacija, uspijevaju naći kompromis. U ovom odnosu Clarke je glava koja upravlja razumom i logikom, a Bellamy srce koji inspirira i podiže ljude kada je to potrebno. Na kraju prve sezone ljudi s Arke dolaze na zemlju, a maloljetnici se nakon borbe sa Zemljanima suočavaju s drugim neprijateljima koji ih odvođe u Mount Weather.

Druga sezona otkriva još jedan narod koji se nalazi u planini Mount Weather. Taj narod je civilizacijski, biološki i tehnološki ostao u vremenu kada su Zemlju pogodile nuklearne bombe. S obzirom na to da nisu prirodno stvorili imunitet na radijaciju, 97 godina nisu izašli iz planine bez zaštitnog odijela jer bi ih radijacija odmah ubila. Ukoliko se dogodi proboj u ventilaciji unutar planine, jedino im može pomoći krv Zemljana čija je krv prirodno razvila otpornost na radijaciju. Kada su Planinski ljudi saznali da im krv Zemljana može pomoći počeli su otimati najsnažnije Zemljane uz pomoć svoje tehnologije i oružja te bi ih drogirali i stvarali od njih kanibale i divljake bez pamćenja i osjećaja. Pomoću njih su otimali druge Zemljane kako bi im uzimali krv i liječili svoje ljude. Kasnije bi Zemljane koji nisu preživjeli transfuziju davali kanibalima. Nakon što su Planinski ljudi odveli 48 mladih, među njima i Clarke, u Mount Weather, isprva su se prema njima odnosili pristojno i s poštovanjem dok njihova glavna doktorica nije otkrila kako krv i koštana srž Nebeskih ljudi puno brže, jače i dugotrajnije liječi njihov problem s izlaganjem radijaciji. Njihov odnos se tada drastično promijenio. Clarke uspijeva pobjeći iz Mount Weathera, ujedinjuje se s Bellamyem te sklapa savez sa Zemljanima kako bi spasili svoje ljude i zarobljene Zemljane iz Mount Weathera. Pomoću Bellamya koji uspijeva ući u planinu i raditi iznutra, Clarke zajedno s Lexom, zapovjednicom svih Zemljana, smišlja ratni plan koji uključuje i poštedu života nevinih civila unutar planine. No, nakon Lexine izdaje, Bellamy i Clarke prepušteni su sami sebi i na kraju shvate da moraju birati između života svojih ljudi i Planinskih ljudi. Odlučuju spasiti svoje ljude te otvaraju ventilaciju kako bi u Mount Weather ušla radijacija i ubila cijeli narod uključujući nevino djecu i odrasle. Nakon što počine genocid i spase svoje ljude, Clarke odlazi iz kampa kako ne bi morala svaki dan gledati svoje ljude i razmišljati što je morala napraviti kako bi oni preživjeli.

Tema treće sezone je umjetna inteligencija i jesu li ljudi spremni živjeti sretno bez boli, tuge i žalosti u zamjenu za sva svoja sjećanja, lijepa i ružna, koja su ih oblikovala i učinila

ljudima kakvi su danas. Nakon što bivši Kancelar Jaha otkrije hologram A.L.I.E, počinje s njom skupljati sljedbenike i istomišljenike propovijedajući o Gradu svjetlosti u kojem nema boli, briga, tuge i žalosti, a jedino što moraju napraviti kako bi došli tamo je progutati čip. Grad svjetlosti je utopijsko mjesto koje nije stvarno i svi koji progutaju čip mogu živjeti tamo vječno, čak i nakon smrti u stvarnom životu, jer nema smrti u Gradu svjetlosti. Problem nastaje kada ljudi shvate da gutanjem čipa nestaju njihova sjećanja i ljudskost, a njihovim mislima i postupcima može upravljati A.L.I.E., pretvarajući ljude u robote bez osjećaja. Priča o A.L.I.E. počinje netom prije lansiranja nuklearnih raketa koje je upravo ona aktivirala jer se prema njenim izračunima nalazilo previše ljudi na Zemlji. Stvorila ju je znanstvenica Becca Pramheda, no pri njenom stvaranju nije uzela u obzir da mora unijeti i poseban kod koji će pomoći umjetnoj inteligenciji da razumije i cijeni ljudski život. Nakon lansiranih nuklearnih raketa prikazuje se i 13 svemirska postaja Polaris gdje je Becca dvije godine radila na unaprijeđenoj verziji umjetne inteligencije u obliku čipa. Nova verzija trebala je omogućiti čovječanstvu da preživi dvjesto godina u Svemiru sa svojim izračunima, a da pritom uvijek stavlja ljudski život na prvo mjesto. Na sam dan ujedinjenja s Arkom i uslijed neslaganja sa zapovjednikom oko čipa, Becca ubrizgava crnu tvar u svoj organizam kako bi joj tijelo prihvatilo čip te uzima čip i u kapsuli odlazi na Zemlju, a Arka uništava 13. svemirsku postaju jer su se oglušili na njihovu zapovijed da unište čip. Nakon slijetanja na Zemlju Becca ugleda preživjele Zemljane koji su preživjeli nuklearnu katastrofu te ju oni dožive kao božanstvo i nakon njene smrti oblikuju svoju religiju oko nje. Svaka nova zapovjednica i vođa svih 12 klanova Zemljana ima crnu krv, nosi čip u vratu i njen narod naziva je Heda. Nakon smrti Hedin um ostaje u čipu i svaka nova zapovjednica meditacijom može razgovarati s prijašnjim zapovjednicama u slučaju da treba njihov savjet ili usmjerenje. Nakon Lexine smrti, Clarke i Bellamy s ostalim mladima shvate da A.L.I.E. želi da se svi preživjeli pridruže Gradu svjetlosti kako bi ona nuklearnom raketom izbrisala cijelo čovječanstvo s lica Zemlje i na taj način im omogućila bezbolan i sretan život bez sjećanja i uspomena u savršenom gradu bez vremenskog ograničenja. Jedini način da je spriječe je da stave čip u novu zapovjednicu, osobu s crnom krvlju. Nakon niza neuspjeha Clarke uspijeva staviti čip u sebe, naći prvu zapovjednicu Beccu i prekidač kojim će uništiti A.L.I.E. Iako sve završava dobro i čovječanstvo je uspjelo preživjeti, na kraju treće sezone Clarke saznaje da su se nuklearne elektrane počele topiti, da je razina zračenja u porastu i da 96% Zemlje uskoro neće biti naseljivo te da će čovječanstvo ipak izumrijeti.

5.2. Svrha i predmet istraživanja

Svrha istraživanja je prikazati učestalost nasilnih scena i način na koji se nasilni sadržaji prezentiraju u znanstveno-fantastičnoj seriji „100“. Istraživanje se provodi kako bi se vidjelo na koji način, u kojem obliku i u kojoj količini se prikazuje nasilje u seriji koja je namijenjena mladima. Maria Mastronardi (2003: 83) navodi da „uslijed dominacije oblika masovnih medija kao što su popularna glazba, moda, televizija, internet, videoigre među mlađom populacijom u današnjem industrijaliziranom svijetu možemo reći da su masovni mediji u velikoj mjeri osnovni izvor kulture“. Ne samo da se mladi socijaliziraju i uče određenim vrednotama i oblicima ponašanja putem medija, nego se nerijetko poistovjećuju s likovima iz serija i filmova. Zato želimo istražiti kolika je količina nasilja u seriji koja je namijenjena mladima koji se nalaze u najosjetljivijoj dobi kada traže svoje mjesto u svijetu i svoj identitet.

5.3. Pojmovna analiza

Glavni pojmovi:

Nasilje – svako namjerno ili nenamjerno korištenje fizičke ili verbalne sile usmjerene prema samom sebi, pojedincu, skupini ljudi, životinjama ili materijalnim stvarima. U svijetu postoji niz definicija nasilja, od jednostavnih do detaljno opisanih, a u ovom istraživanju koristi se definicija Svjetske zdravstvene organizacije (2019) prema kojoj je nasilje „svako namjerno korištenje fizičke snage i moći, prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom“.

Vrste nasilja – za potrebe istraživačkog rada nasilje smo podijelili na fizičko i verbalno. Fizičko nasilje je upotreba fizičke sile pri čemu se namjerno ili slučajno nanosi šteta drugim živim bićem ili materijalnim stvarima, a u to se ubraja udaranje, šamaranje, guranje, upotreba oružja, ranjavanje, ubojstvo, držanje osobe u zatočeništvu, korištenje oružja kao prijetnja. Verbalno nasilje je nanošenje psihičke i emotivne boli izgovorenim riječima, a u to ubrajamo vrijeđanje, prijetnje smrću i ozljedama, nazivanje pogrđnim imenima, psovanje i ogovaranje.

Nasilje sa smrtnim posljedicama – ukoliko osoba smrtno strada u sceni u kojoj je i počinjeno nasilje nad njom.

Nasilje pod utjecajem umjetne inteligencije – svako nasilje koje je počinjeno pod utjecajem čipa koji kontrolira umjetna inteligencija i nasilje usmjereno prema hologramu u obliku osobe ili hologramu u obliku grada.

Posljedice radijacije – ozljede ili smrt izazvane radijacijom.

Mladi – dio populacije koji se nalazi u dobi od 10. do 29. godine.

Odrasli – dio populacije starije od 29. godine života.

Nesreća – splet nesretnih okolnosti koje vode do tragičnog ishoda, kao što je pad stabla na automobil. U nesreće se ne ubrajaju prirodne katastrofe.

Psihičke posljedice – osjećaj psihičke boli koji se nanosi fizičkim ili verbalnim nasiljem i vidljiv je u obliku plakanja, vrištanja, agonije i samodestruktivnog ponašanja.

Nasilna scena – scena je „dio filmskog izlaganja u kojemu se netremice prati neko prizorno zbivanje, obično kroz niz kadrova te uz kontinuirane montažne prijelaze među kadrovima unutar scene“ (Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2008), a u ovom slučaju u sceni je prisutno nasilje.

5.4. Ciljevi istraživanja i hipoteze

Glavni cilj rada je istražiti količinu nasilja u znanstveno-fantastičnoj seriji „100“. Specifični ciljevi istraživanja će nam omogućiti da saznamo koja vrsta nasilja se najčešće koristi, koliko je nasilje vidljivo, je li nasilje počinjeno s namjerom ili slučajno, koliko često nasilje rezultira ubojstvom, koje vrste oružja se najčešće koriste, koristi li se nasilje u obrani i u kojoj mjeri, ostavlja li nasilje psihičke posljedice na likove, je li nasilje češće između mladih nad odraslima, odraslima nad mladima, između mladih ili između odraslih te koji spol je češće počinitelj, a koji žrtva nasilnog djela. Iz postavljenih ciljeva proizašle su sljedeće hipoteze:

H1: U seriji „100“ češće se prikazuje nasilje nad ljudima, nego nad materijalnim stvarima.

H2: U većini scena nasilje je počinjeno s namjerom koje završava ubojstvom.

H3: U seriji se češće koristi fizičko, nego verbalno nasilje.

H4: U primjeni fizičkog nasilja češće se koristi oružje, nego tjelesna snaga.

H5: U seriji se češće radi o nasilju odraslih nad mladima, nego između mladih.

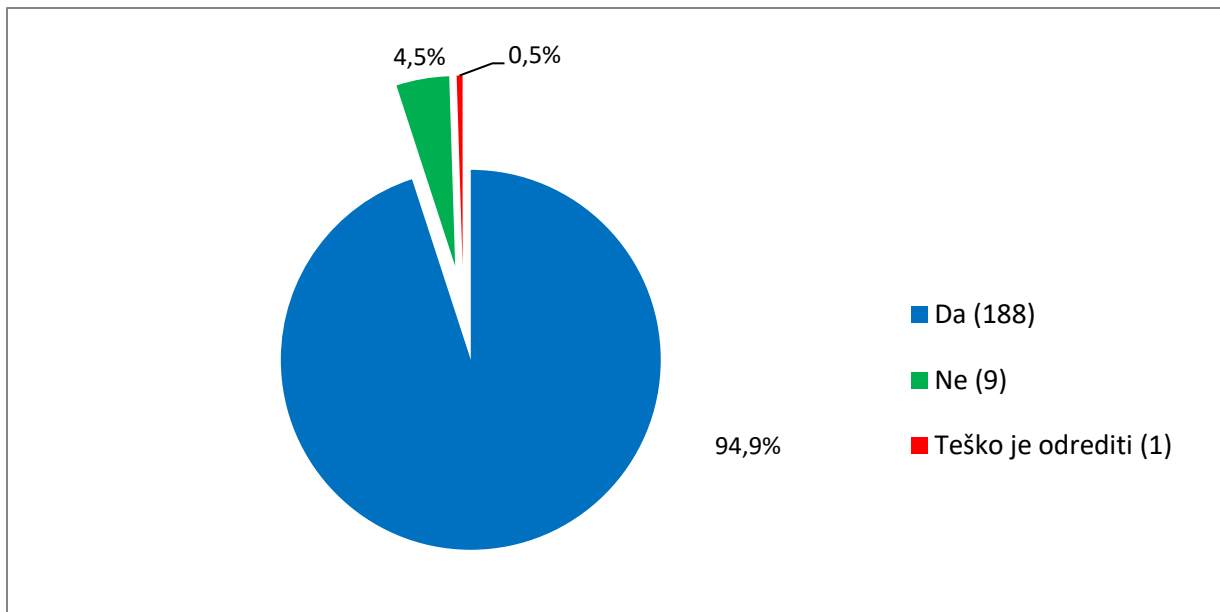
H6: U seriji je počinitelj nasilja najčešće muškog, a žrtva ženskog spola.

5.5. Metoda istraživanja

Za potrebe analize nasilnih scena korištena je metoda analize sadržaja. Kako navodi Klaus Krippendorff (1980 prema Stemler, 2001: 1) „analiza sadržaja je istraživačka metoda koja stvara ponavljajuće i pravovaljane zaključke iz teksta (ili drugih značajnih stvari) u kontekst njihove upotrebe. Kao znanstvena metoda, analiza sadržaja omogućuje novi uvid, povećava istražiteljevo razumijevanje određenog fenomena ili informira o praktičnim akcijama.“ Prema Philipu Mayringu (2004: 226) „cilj analize sadržaja je sistematsko pregledavanje komunikacijskog materijala (posebno iz masovnih medija)“. Kimberly A. Neuendorf (2017: 17) navodi da je „analiza sadržaja sažeta, kvantitativna analiza poruka koja prati standarde znanstvene metode (pazeći na objektivnost, pouzdanost, valjanost, mogućnost generalizacije, kopiranje i testiranje hipoteza) i nije ograničena na tipove varijabli koji mogu biti izmjereni ili kontekst u kojem su poruke kreirane ili predstavljene“. Za ovu analizu sadržaja odabran je slučajni sustavni uzorak prema kojem su analizirane nasilne scene u spomenutoj seriji pomoću samostalno izrađene analitičke matrice koja se sastoji od 26 pitanja. Prema slučajnom sustavnom uzorku analizirana je trećina epizoda od ukupno 45 epizoda kroz tri sezone što bi činilo 15 epizoda. U prvoj sezoni prikazano je 13 epizoda, dok druga i treća sezona sadrže po 16 epizoda. Tabela slučajnih brojeva izabrana je treća epizoda te će se nakon nje analizirati svaka treća epizoda. Prema navedenom, uzorak epizoda će biti sljedeći: 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45. Ukupno je analizirano 198 nasilnih scena.

5.6. Rezultati istraživanja

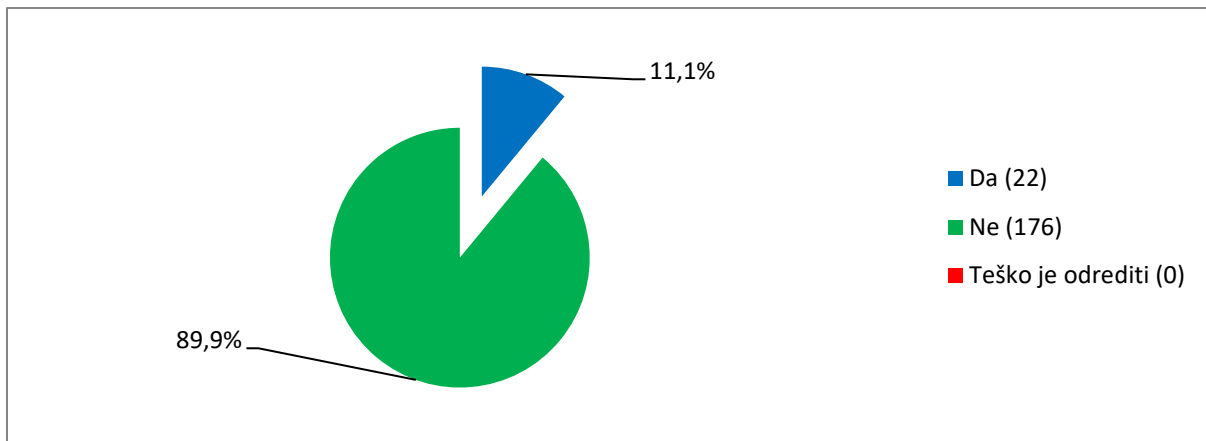
U nastavku će se prikazati rezultati istraživanja pomoću grafičkog prikaza.

Grafikon 1. Nasilje nad ljudima (N=198)

U prvom grafikonu prikazani su rezultati za scene u kojima se vrši nasilje nad ljudima u prve tri sezone serije. Ukupno je zabilježeno 188 scena nasilja nad ljudima što je 94,9% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena.

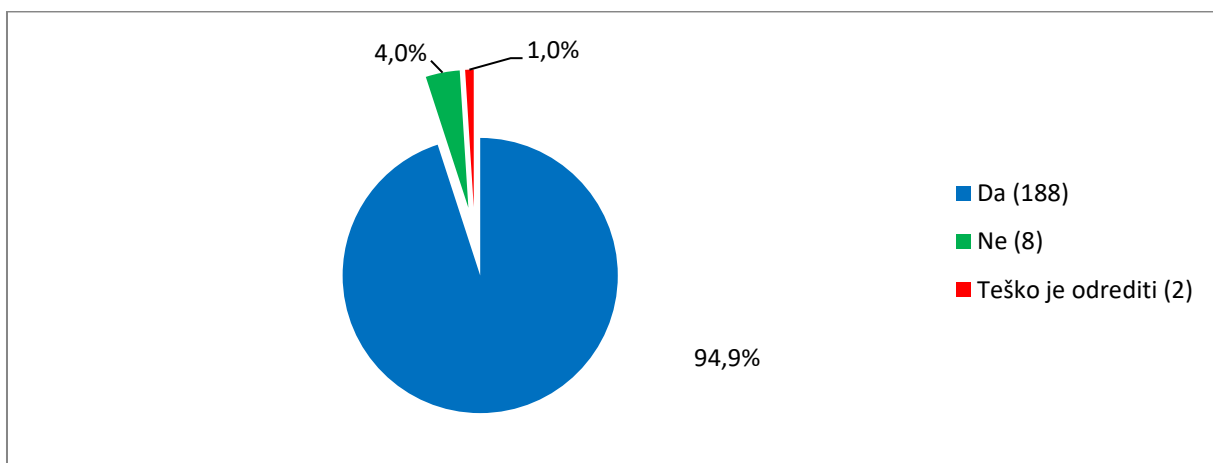
Primjer nasilja nad ljudima odvija se u prvoj sezoni na kraju treće epizode gdje djevojčica od 12 godina po imenu Charlotte ubija Wellsa, kancelarovog sina. Kroz cijelu epizodu Charlotte se bori s noćnim morama u kojima su joj roditelji osuđeni na smrtnu kaznu zbog zločina koji su počinili na Arci i svjedoči izvršenju smrtne kazne. Kancelar Jaha je isto prisutan u noćnoj mori jer je upravo on donio odluku o izvršenju smrtne kazne. Nakon što je Bellamy probudi iz jedne od noćnih mora savjetuje ju da mora ubiti svoje demone ukoliko želi zaustaviti noćne more. Daje joj nož te joj govori da svaki put nakon noćne more glasno kaže „Odbijte, ne bojim se“. Nakon što u kiseloj magli ozbiljno strada jedan od mladića, Clarke i Bellamy odlučuju da je ubojstvo iz milosrđa najbolje što mogu napraviti u tom trenutku. Iako Charlotte nije smjela biti prisutna u tom trenutku, sakrila se iza drveća i promatrala kako Clarke zariva nož kroz vratnu žilu stradalog dječaka koji ubrzo nakon toga umire. Svjedočenje mladićevom ubojstvu i Bellamyev savjet kako da ubije svoje demone daju Charlotte ideju da ukoliko ubije kancelarovog sina, Wellsa, njezine će noćne more prestati. Pred jutro dolazi do Wellsa u šumu te mu nakon kratkog razgovora zabija nož u vratnu žilu pritom objašnjavajući u suzama zašto je to morala napraviti. Nakon što Wells izdahne zadnji put, Charlotte ostaje sjediti pokraj njegovog tijela plačući i pjevušeći uspavanku.

Grafikon 2. Nasilje nad materijalnim stvarima (N=198)

U grafikonu je prikazano kako je nasilje nad materijalnim stvarima prisutno u svega 11,1% scena, odnosno u ukupno 22 scene. U ostalih 176 scena ili u 89,9% slučajeva nije zabilježeno nasilje nad materijalnim stvarima.

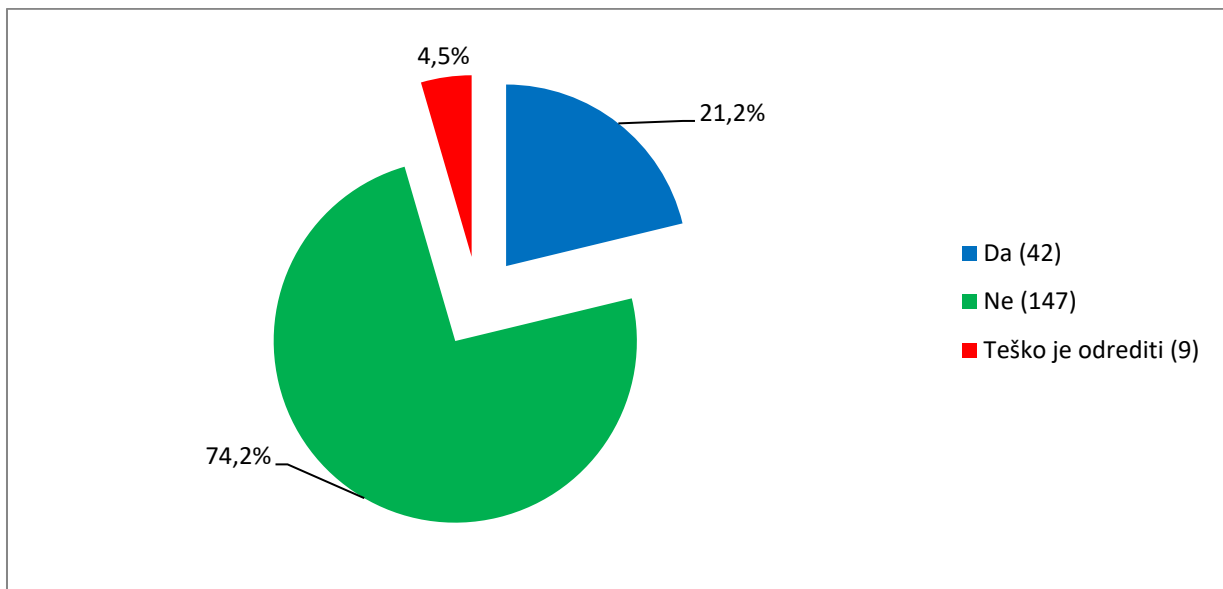
Primjer nasilja nad materijalnim stvarima zabilježen je u petoj epizodi druge sezone gdje dvojica od 100 mladih, Finn i Murphy, dolaze u selo Zemljana i Finn je uvjeren kako su tu zatočeni njihovi prijatelji. Nakon cjelodnevnog skrivanja i nadziranja Zemljana, Finn i Murphy podmetnu požar u jednoj kućici gdje Zemljani drže svoje zalihe hrane nakon čega zatoče Zemljane. Cijela kućica puna hrane izgori ostavljajući Zemljane bez zaliha hrane koje bi im omogućile preživljavanje u idućih nekoliko mjeseci.

Grafikon 3. Nasilje učinjeno s namjerom (N=198)

Nasilje s namjerom počinjeno je u 188 scena, odnosno u čak 94,9% analiziranih nasilnih scena. U samo 4% scena nasilje nije počinjeno s namjerom, a u 1% scena bilo je teško odrediti radi li se o nasilju s namjerom.

Kao primjer scene nasilja počinjeno s namjerom je početak desete epizode treće sezone u kojoj Octavia, Harper, Kane, Miller i Sinclair dolaze u špilju iz kampa gdje se nalazi Bellamy sa zavezanim rukama. Svi su vidno potreseni, a najviše Octavia. Nakon što Bellamy pita gdje je Lincoln, Octavia mu kaže da ga je Pike ubio tako što mu je ispalio metak u glavu. Bellamy želi utješiti Octaviu, no u tom trenutku Octaviu obuzme bijes jer smatra da je Bellamy odgovoran za Lincolnovu smrt. Nakon što ga krene udarati šakama po licu, ostatak ljudi koji su se nalazili u špilji želi spriječiti daljnje nasilje, no Bellamy im kaže da ostanu izvan ove situacije te dopušta da ga Octavia teško fizički ozlijedi, a da se pritom ni jednom nije pokušao obraniti od udaraca. Nakon što Bellamy padne krvav na pod, Octavia mu govori da je on od sada mrtav za nju.

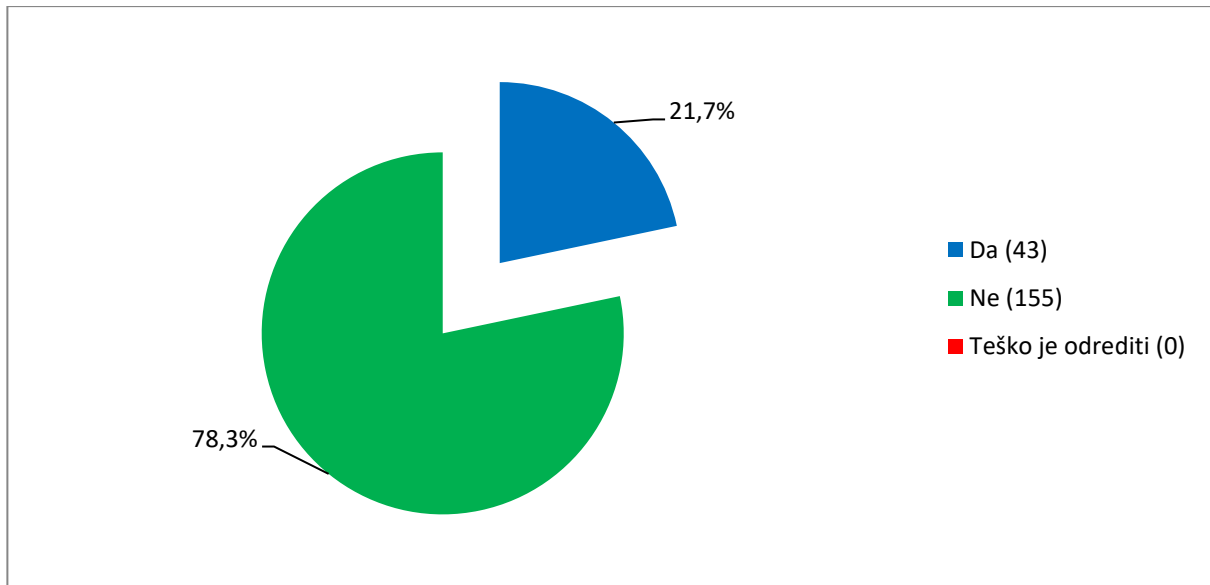

Grafikon 4. Ubojstvo (N=198)

Prema grafikonu, od 198 nasilnih scena u kojima je nasilje počinjeno s namjerom, u 42 scene, tj. u 21,2% scena, nasilje je rezultiralo ubojstvom. U 147 scena, odnosno u 74,2% takvih slučajeva, nasilje počinjeno s namjerom nije rezultiralo ubojstvom. U 9 scena teško je bilo zaključiti je li nasilje završilo ubojstvom ili je osoba nad kojom je izvršeno nasilje preživjela.

Primjer nasilja s namjerom koje završava ubojstvom prikazano je u šestoj epizodi prve sezone u kojoj mladi na Zemlji gledaju u nebo i isprva pomisle kako se radi o kiši meteora, no ubrzo Clarke shvati da se zapravo radi o pogrebu na Arci i da gledaju ljudska tijela koja su izbačena u Svemir. S obzirom na to da Bellamyevom krivnjom nisu mogli uz pomoć radija dojaviti ljudima na Arci da je sigurno da se spuste na Zemlju, kancelar je zajedno s vijećnicima donio

odluku da se 300 ljudi smjesti u jednu sobu gdje će im uskratiti kisik kako bi ostali stanovnici mogli duže preživjeti jer je mislio da Zemlja još uvijek nije naseljiva.

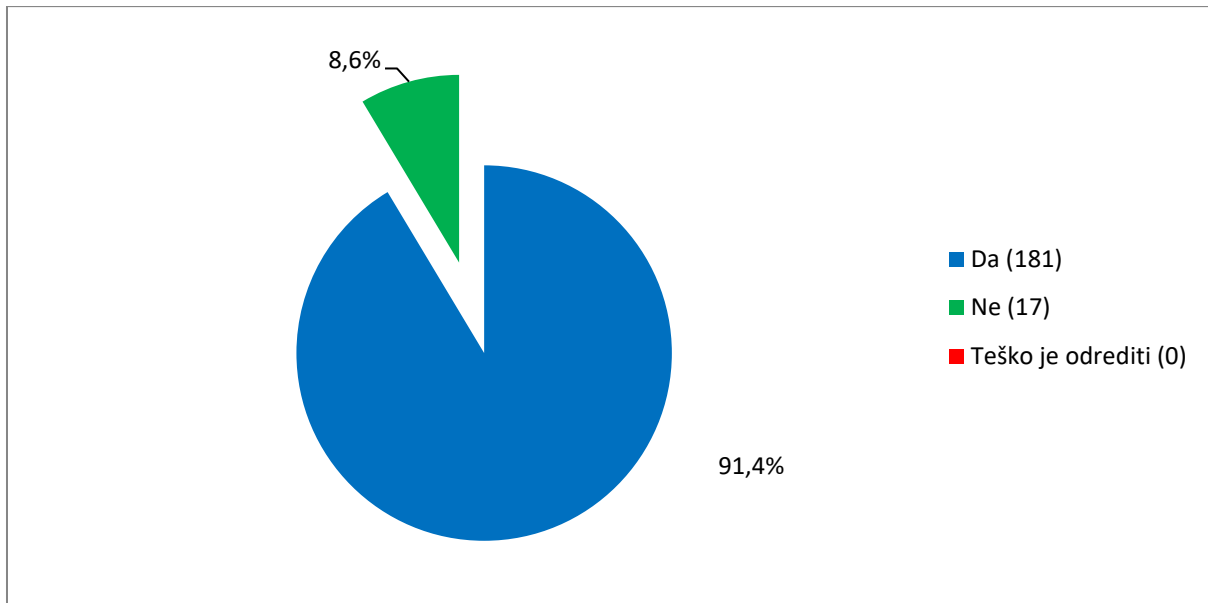

Grafikon 5. Verbalno nasilje (N=198)

Verbalno nasilje prikazano je u 43 scene, odnosno u 21,7% zabilježenih nasilnih scena. U 155 scena nije zabilježeno verbalno nasilje što je 78,3% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena.

Scena verbalnog nasilja prikazuje se u prvoj sezoni treće epizode u kojoj Jasper uslijed potencijalno smrtonosne ozlijede leži u krevetu, bunca i povremeno vrišti u bolovima što počinje smetati ostalima. Jedini s osjećajem empatije i brige o Jasperu su Octavia, Clarke, Wells i Monty te mu oni pokušavaju pomoći na sve načine kako bi se oporavio. U jednom trenutku Bellamy dolazi do njih te im govori „Dečko je gotov. Ako to ne vidite onda ste u zabludi. Izluđuje ljude. On je izgubljen slučaj. Ako mu sutra ne bude bolje, sam ću ga ubiti.“ Nakon toga Bellamy odlazi od njih, Monty komentira Bellamya tako što govori „Za moću gladni, sebični kreten. Ne mari o nikome osim o sebi“. U istoj epizodi mladi pokušavaju spavati, no ne mogu jer Jasper cijelo vrijeme vrišti u bolovima. Nakon nekog vremena počinju prigovarati i vrijeđati Jaspera bez imalo empatije. Pitaju „Hoće li već jednom umrijeti?“ te mu govore da ušuti, da „Zbog tog prokletog klinca ne mogu spavati“ i da „Bolje netko ušutka tog dječaka“. U drugoj sezoni druge epizode Octavia dovodi Nyka, iscjelitelja Zemljana, s nožem pod vratom u selo Zemljana i zahtijeva da joj predaju Lincolna kojeg su zatočili. Govori im da želi da jedna osoba, Indra, dovode Lincolna do određenog mjesta te će tamo napraviti

zamjenu. Nakon sklopljenog dogovora prijeti im i govori Indri „Ukoliko vidim ikoga drugog, ubit ću tvog iscjelitelja“.

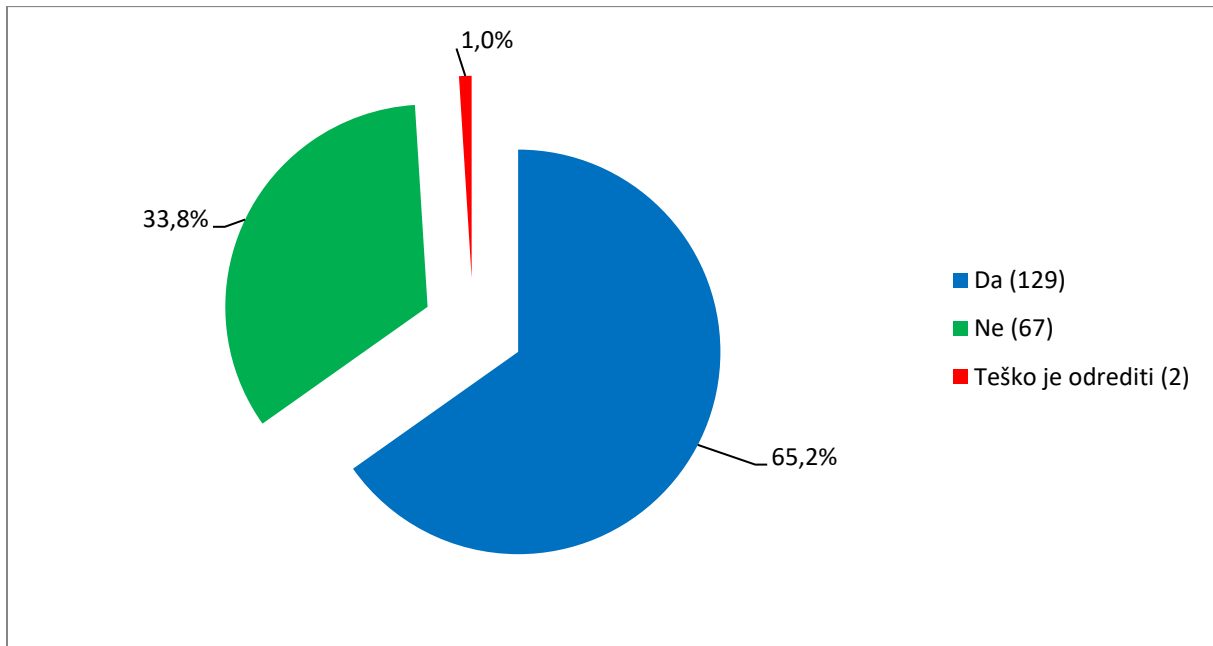

Grafikon 6. Fizičko nasilje (N=198)

Od 198 nasilnih scena fizičko nasilje je bilo prisutno u 181 sceni što predstavlja 91,4% takvih scena. U samo 17 scena nije prisutno fizičko nasilje što čini 8,6% od ukupnog postotka nasilnih scena.

U trećoj sezoni četvrte epizode Zemljani detoniraju bombu u Mount Weatheru gdje smrtno strada dio Nebeskih ljudi koji su se zatekli tamo u trenutku kada je bomba eksplodirala. Ostali Nebeski ljudi nakon tog nemilog događaja organiziraju bdijenje u svom kampu. Prijatelji poginulih donose predmete koji su povezani s poginulom osobom te drže govor u kojem se prisjećaju vremena provedenog s poginulima. Usred bdijenja dolaze stražari kako bi obavijestili prisutne da se 300 Zemljana smjestilo milju daleko od njihovog kampa. Iako Pike to vidi kao prijetnju i potiče nemir, strah i uznemirenost kod prisutnih, Kane pokušava smiriti situaciju objašnjenjem da su Zemljani tu kako bi ih zaštitili od neprijatelja, Ledenog naroda. Uslijed prepirke jedan od Nebeskih ljudi spazi Lincolna te mu s kamenom u ruci govori kako on ne pripada s njima i baca kamen koji ga pogodi u glavu. Nakon toga izbijava masovna tučnjava jer dio Nebeskih ljudi pokušava zaštititi Lincolna dok ga drugi dio želi napasti. Pike u jednom trenutku prekida tučnjavu riječima da neprijatelj nije u kampu nego izvan kampa, aludirajući na 300 Zemljana koji su se smjestili nedaleko od kampa. U šestoj epizodi prve sezone Lincoln zatoči Octaviu u špilji gdje je veže s lancima za stijenu. Nakon obilaska, vraća

se u špilju i provjerava u kakvom je stanju Octavia. Octavia u tom trenutku udara Lincolna s lancima i on pada u nesvijest.

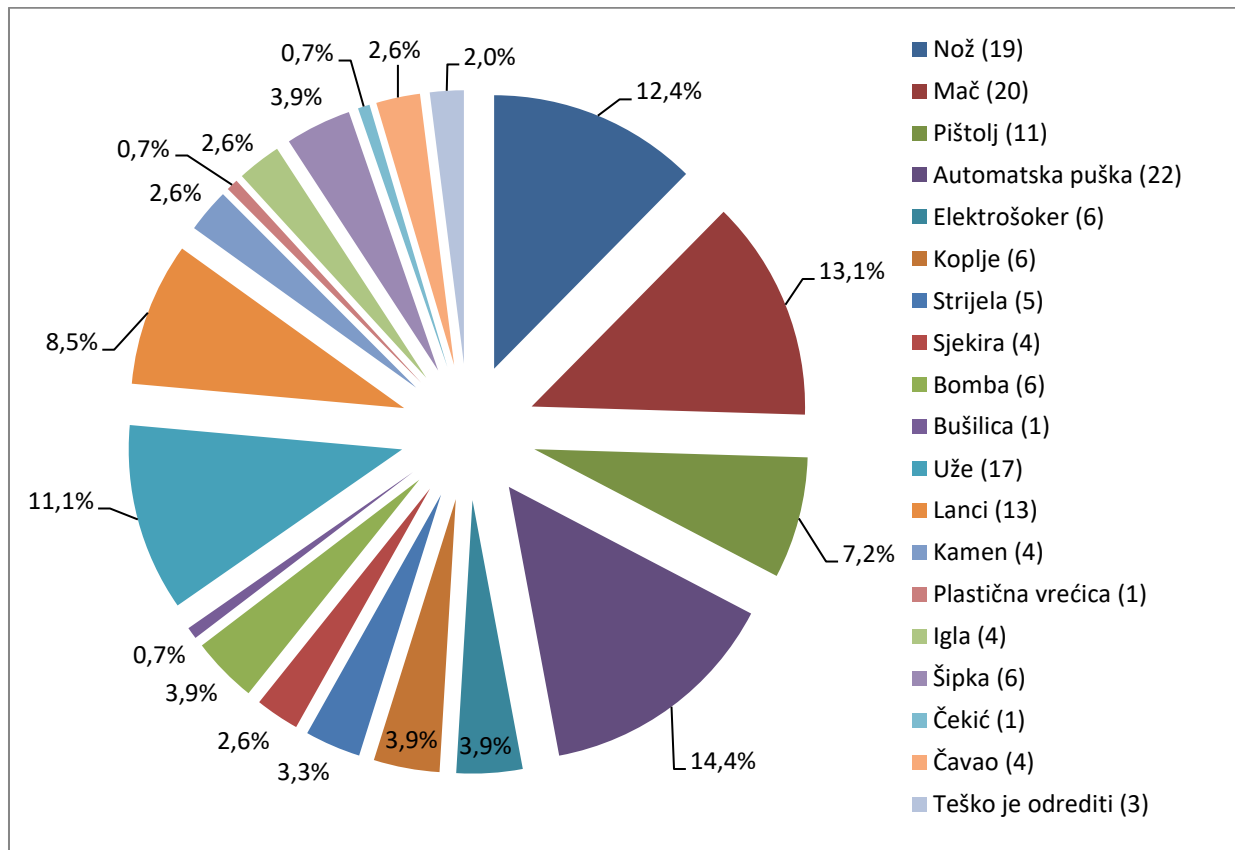

Grafikon 7. Upotreba oružja (N=198)

Oružje je korišteno u 129 scena te je prisutno u sveukupno 65,2% scena s nasilnim sadržajem što znači da se oružje u nasilnim scenama koristi češće od same fizičke snage. Oružje nije korišteno u 67 scena što čini 33,8% analiziranih nasilnih scena. U samo 2 scene bilo je teško odrediti koristi li se oružje ili ne.

U devetoj epizodi prve sezone na mostu se susreću Clarke, voditeljica Nebeskih ljudi, i Anya, voditeljica Zemljana, u pokušaju da nađu zajednički jezik kako bi napravile primirje između dva naroda. Kao osiguranje, u zasjedi s automatskim puškama čekaju Bellamy, Raven i Jasper u slučaju da pregovori rezultiraju napadom. Jasper u jednom trenutku primjeti Zemljanina kako se skriva u drveću s napetim lukom i strijelom te pomisli da Zemljani planiraju napasti Clarke. Ta pomisao ga navede da počne pucati sa svojom automatskom puškom po drveću što rezultira ubojstvom Zemljanina koji je u Jasperovim očima predstavljao prijetnju. Nakon Jasperovog napada Zemljani uzvrate napadom i počinju ispaljivati strijele na Clarke, dok Bellamy, Raven i Jasper uzvraćaju napad s automatskim puškama. U osmoj epizodi druge sezone Finn je zbog svog zločina osuđen na smrt. Nakon što Clarke čuje od Lincolna kako Zemljani namjeravaju provesti smrtnu kaznu odlučna je spasiti njegov život pod bilo koju cijenu. Usprkos naporima Finnovih prijatelja, Finn se odluči sam predati jer ne želi narušiti primirje između Zemljana i Nebeskih ljudi. Zemljani ga vežu za drvo i pripremaju izvršenje

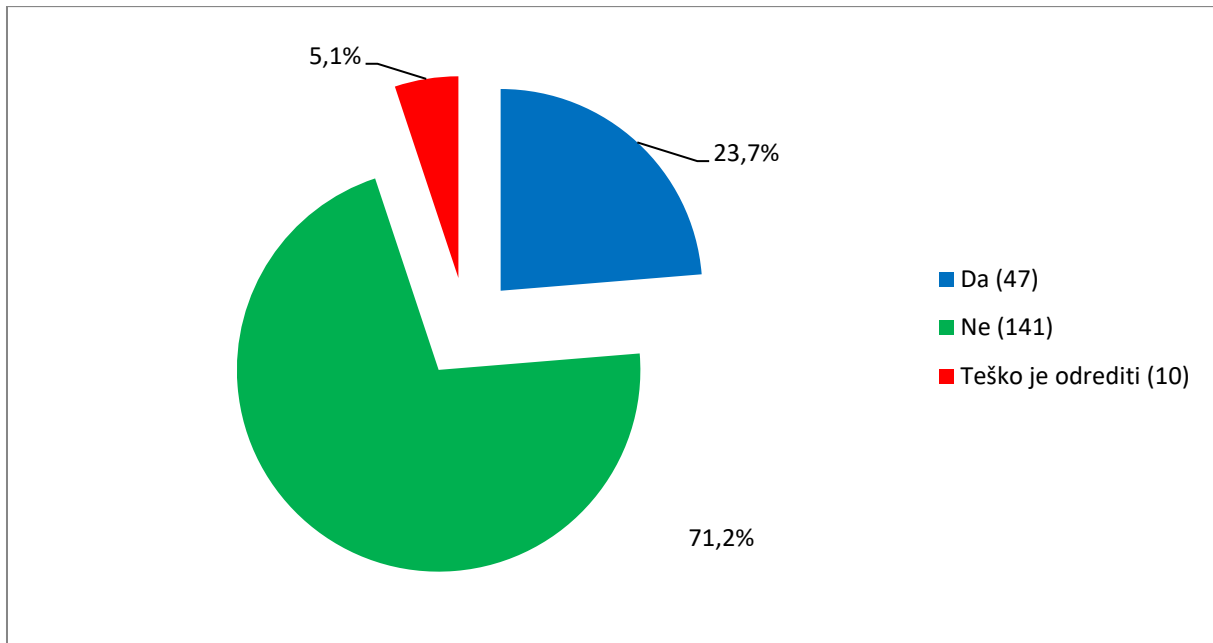
smrtne kazne. Prije izvršenja dopuštaju Clarke da se oprost s Finnom. Clarke se oprašta s Finnom, grli ga, on joj zahvaljuje, naslanja se na Clarke i zatvara oči. Nakon što se odmakne od njega ostali ugledaju krvavi nož u njenim rukama i krvavu mrlju na Finnovom truhu. Kako Zemljani ne bi Finna mučili dva dana i unakazili, Clarke je odlučila oduzeti njegov život na način koji je ona smatrala da je bezbolniji i humaniji.

Grafikon 8. Vrste oružja koje se koriste (N=198)

U grafikonu se prikazuje koliko vrsta oružja ima te koliko često se koriste navedene vrste oružja u zabilježenih 198 scena nasilja. Automatska puška je korištena u 22 scene što je s 14,4% čini najčešće korištenim oružjem u seriji. Drugo po redu oružje koje je korišteno u 20 scena nasilja je mač (13,1%). Nož je korišten u 19 nasilnih scena što iznosi ukupno 12,4%, dok je uže korišteno u 17 scena što je 11,1% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena. Lanci su korišteni u 13 scena što čini 8,5% od ukupnog broja nasilnih scena, a pištolj u 11 scena, odnosno u 7,2% nasilnih scena. Elektrošoker, koplje, bomba i šipka korišteni su u šest scena svaki, što znači da su ove vrste oružja pojedinačno prisutne u 3,9% nasilnih scena. Strijela je korištena u pet scena, sjekira, kamen igla i čavao su korištene pojedinačno u četiri scene. Oružja koja su korištena pojedinačno u samo jednoj sceni su bušilica, plastična vrećica

i čekić. U 3 scene je bilo teško odrediti o kojem se točno oružju radi jer sam čin nasilja nije bio vidljiv.

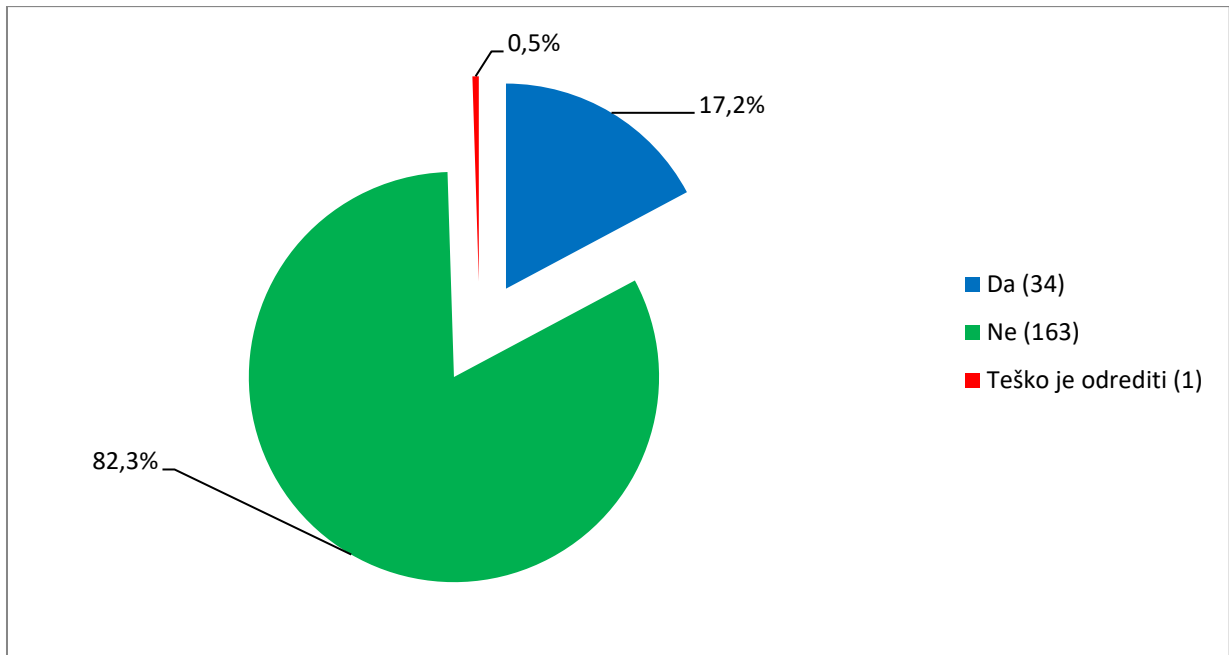

Grafikon 9. Nasilje sa smrtnim posljedicama (N=198)

Nasilje sa smrtnim posljedicama prisutno je u 47 scena što je 23,7% od ukupnog broja nasilnih scena nasilja. U 141 sceni nasilja ne vidimo smrtne posljedice. U 10 scena teško je odrediti jesu osobe uslijed nasilja imale smrtne posljedice.

Primjer scene sa smrtnim posljedicama nalazi se u 11. epizodi druge sezone. U toj sceni Bellamy u jednoj prostoriji visi naopačke u zraku sa zavezanim nogama. Nalazi se u nesvijesti, a na njemu je priključeno nekoliko cjevčica iz kojih njegova krv putuje do druge prostorije u kojoj leže Planinski ljudi koji su bili izloženi radijaciji. Maya, mlada djevojka koja pripada Planinskim ljudima, ulazi u prostoriju i ugleda Bellamya te ga želi probuditi i osloboditi. U trenutku oslobađanja u prostoriju ulazi jedan od zaštitara i Maya ga uvjerava kako je Bellamy mrtav te ga treba spustiti i ukloniti. Nakon što ga zaštitar spusti i oslobodi mu nogu, Bellamy kreće u napad i udari ga slobodnom nogom što mu daje dovoljno vremena da oslobodi i drugu nogu. Zaštitar izvuče pištolj prijeteći Bellamyu, a Maya uzima iglu i zabada je u vrat zaštitaru nakon čega on ispusti pištolj. Maya uzima pištolj s poda. Nastavlja se fizička borba između zaštitara i Bellamya te se u jednom trenutku naslanjaju na kavez u kojem se nalaze zatočeni Zemljani. Echo, jedna od Zemljana, pomogne Bellamyu tako što uhvati ruku zaštitaru, dok ga Bellamy guši vlastitim rukama. Zaštitar se bori svom snagom, no

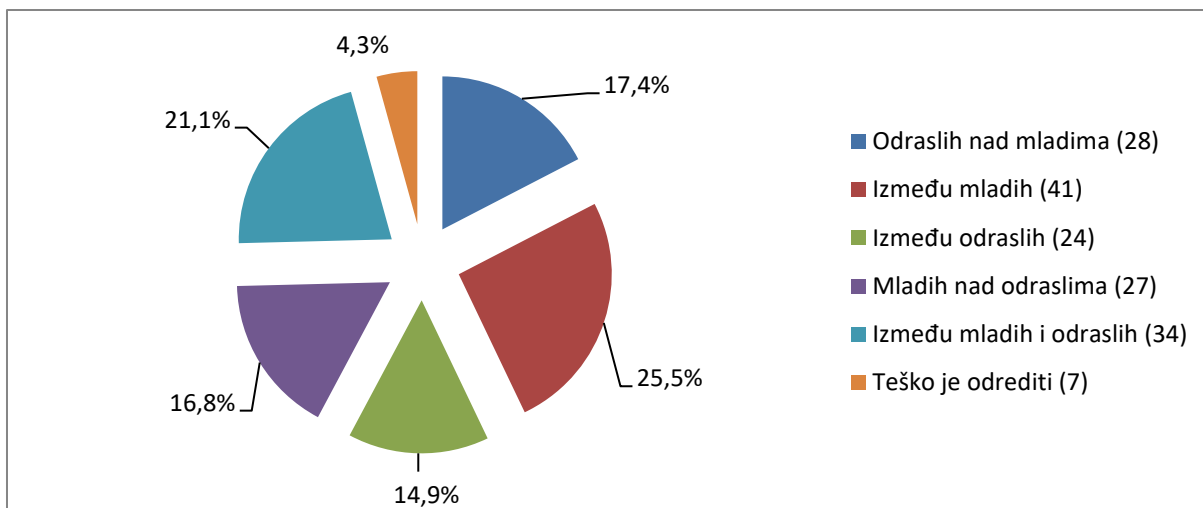
s obzirom na to da mu je slobodna samo jedna ruka ne uspijeva se osloboditi i Bellamy ga uguši.

Grafikon 10. Nasilje u obrani (N=198)

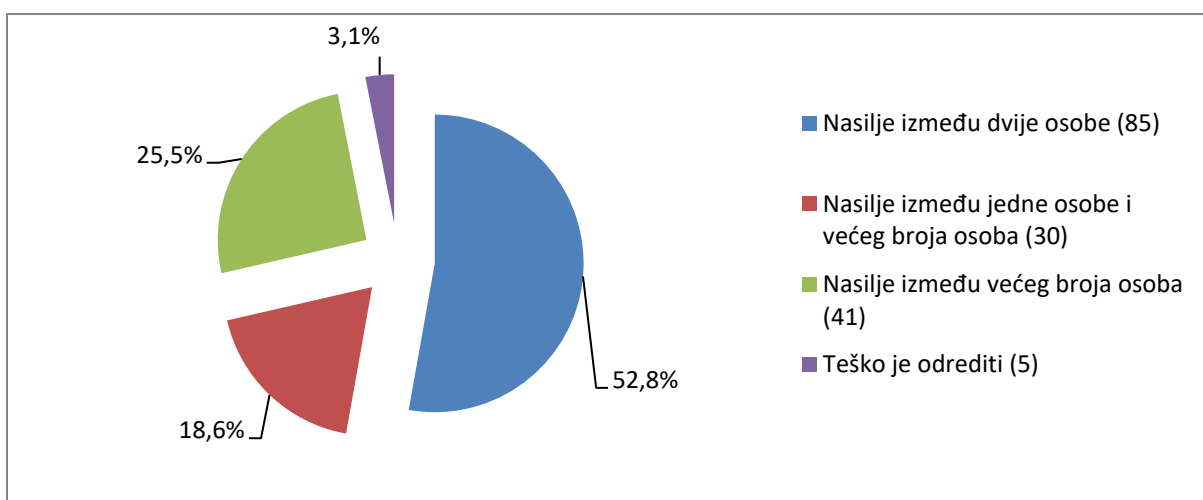
Nasilje u obrani zabilježeno je u 34 od ukupno 198 analiziranih scena nasilja što čini 17,2% takvih scena.

U trećoj sezoni prve epizode Raven, Bellamy, Jasper, Monty, Miller i Octavia na granici se susreću s tri pripadnika Ledene nacije. Obje grupe su naoružane i spremne za napad ili samoobranu. Pripadnici Ledene nacije traže Wanhedu i uvjereni su da Nebeski ljudi znaju gdje se nalazi, no oni ne znaju ni tko je to. Kasnije saznaju da Ledeni narod traži Clarke koju nazivaju Wanheda, zapovjednica smrti. U jednom trenutku Jasper fizički isprovocira jednog pripadnika Ledene nacije i oduzima mu uređaj za praćenje, nakon čega on zarobi Jaspera rukama i stavlja mu nož pod vrat. Jasper smatra cijelu situaciju komičnom te se počinje smijati. Pripadnik Ledene nacije zareže Jaspera nožem po vratu i u tom trenutku Bellamy, Raven i Miller napadaju pripadnike Ledene nacije vatrenim oružjem i ubiju dvojicu te ozlijede onog koji je držao Jaspera. Nakon prestanka napada vatrenim oružjem pripadnik Ledene nacije koji je držao Jaspera, se podiže s poda u namjeri da ubije Jaspera, ali u zadnjem trenutku Octavia baca svoj mač prema njemu i ubije ga kako bi spasila Jaspera.

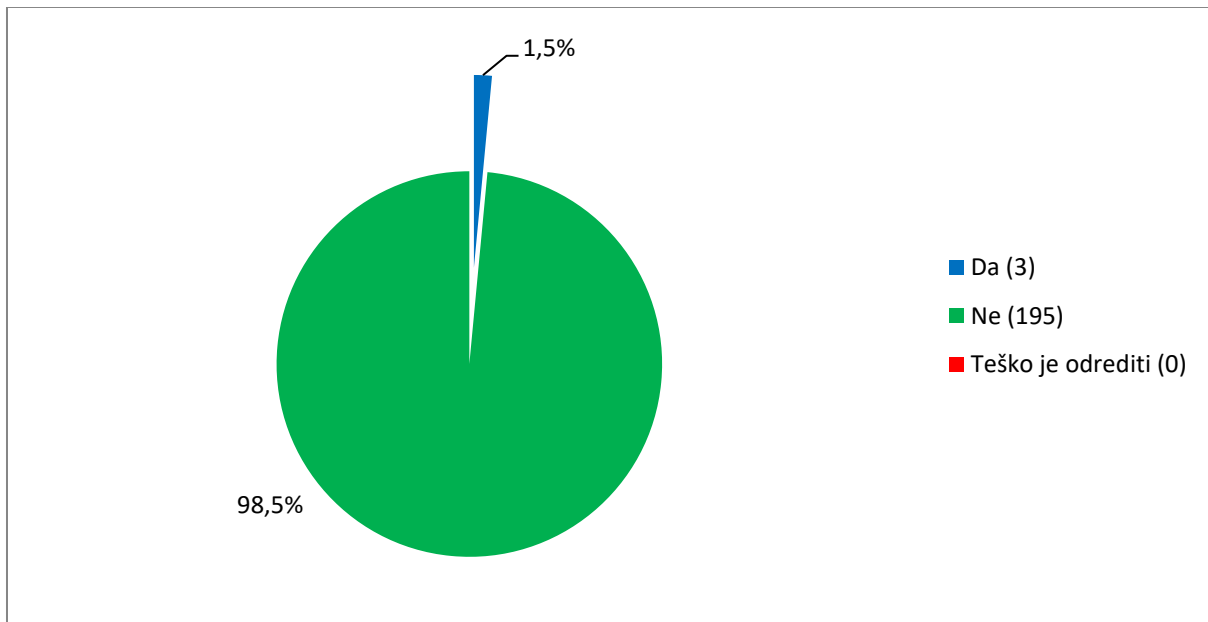
Grafikon 11. Nasilje između odraslih i mladih (N=198)

U grafikonu je prikazan omjer nasilja između odraslih i mladih te u kojem omjeru je prisutno u analiziranim nasilnim scenama. Najčešće nasilje događa se između mladih te je zabilježeno u 41 sceni što čini 25,5% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena. U 34 scene nasilja, nasilje se događa u grupama gdje su mladi i odrasli međusobno nasilni jedni prema drugima i ovakvo nasilje čini 21,1% od ukupnog broja nasilnih scena. Nasilje odraslih prema mladima zabilježeno je u 28 scena i čini 17,4% nasilnih scena. Mladi su nasilni prema odraslima u 27 scena što znači da je takvo nasilje prisutno u 16,8% nasilnih scena. Nasilje između odraslih je najmanje zabilježeno i vidljivo je u 24 scene te čini 14,9% od ukupnog broja nasilnih scena. U 7 scena je bilo teško odrediti o kojoj dobnoj skupini se radi zato što su sudionici nasilja zamaskirani te se ne može odrediti njihova dob.

Grafikon 12. Nasilje po broju sudionika (N=198)

U grafikonu je vidljivo koliki broj ljudi sudjeluje u analiziranim scenama nasilja. Nasilje između dvije osobe zabilježeno je u 85 scena što je s 52,8% najčešći oblik nasilja prema broju sudionika u scenama. Nasilje između većeg broja ljudi vidljivo je u 41 sceni što čini 25,5% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena. U 30 scena vidljivo je nasilje između jedne osobe i većeg broja ljudi što je 18,6% od ukupnog broja nasilnih scena. U 5 scena teško je odrediti o kojem broju sudionika nasilja se radi.

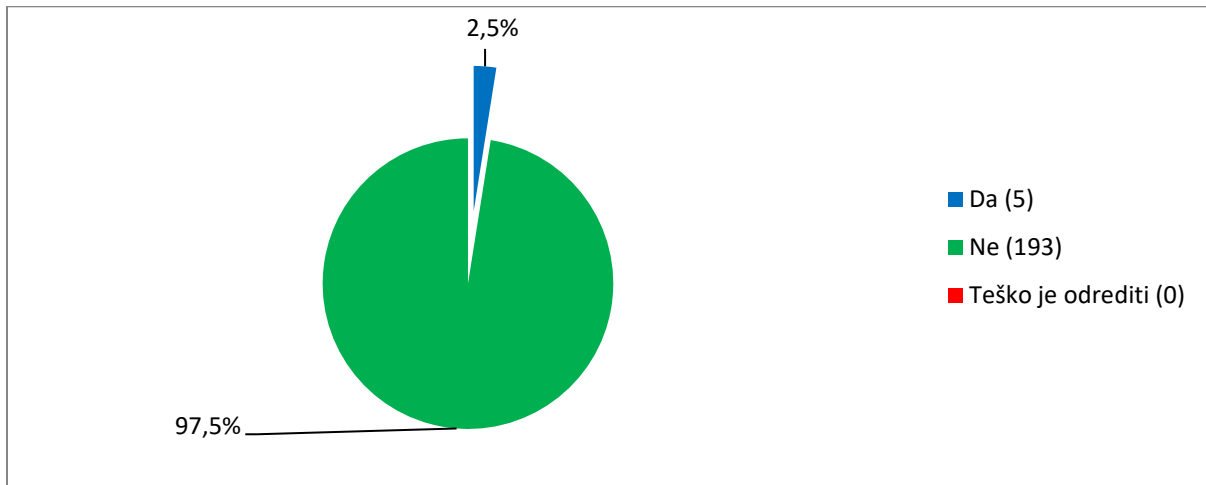

Grafikon 13. Prirodne katastrofe (N=198)

Od analiziranih 198 nasilnih scena, u samo 3 scene radilo se o nasilju koje je uzrokovala prirodna katastrofa što čini 1,5% takvih scena.

Primjer scene u kojoj se radi o prirodnoj katastrofi nalazi se u prvoj sezoni treće epizode gdje dvoje mladih odlučuju istražiti Zemlju te se odvajaju od ostalih. Putem se izgube i pokušavaju naći put do kapsule. Cijelim putem raspravljaju o hrani i mogućnosti da neće naći kapsulu za vrijeme dnevnog svijetla, no to ih ne brine previše. U daljini se vidi oblak žute magle. Kako se žuta magla sve više približava dvoje mladih osjeća fizičke smetnje kao što su žarenje u očima i poteškoće s disanjem. Vidljiva je scena u kojoj mladi vrište od bolova i padaju na pod dok ih prekriva žuta magla. U istoj epizodi Bellamy i nekoliko mladića u šumi hvataju divlju svinju kako bi prehranili ostale. U jednom trenutku opažaju približavanje žute magle i osjete poteškoće s disanjem te trčeći traže sklonište. U jednom se trenutku Adam, jedan od mladih, spotakne i pada na pod te ga prekriva oblak žute magle. Adam doziva Bellamya, no Bellamy se već nalazi ispred špilje i odluči ignorirati Adama. Nakon što se zrak raščisti Bellamy nalazi Adama kako nepomično leži prekriven plikovima i otvorenim ranama po cijelom tijelu. Oči

su mu širom otvorene i prozirne boje, teško diše i zadnjim naporima moli Bellamya da mu skрати muke. Clarke nailazi i nakon što ugleda Adama zaključuje da mu nema spasa te mu oduzima život.

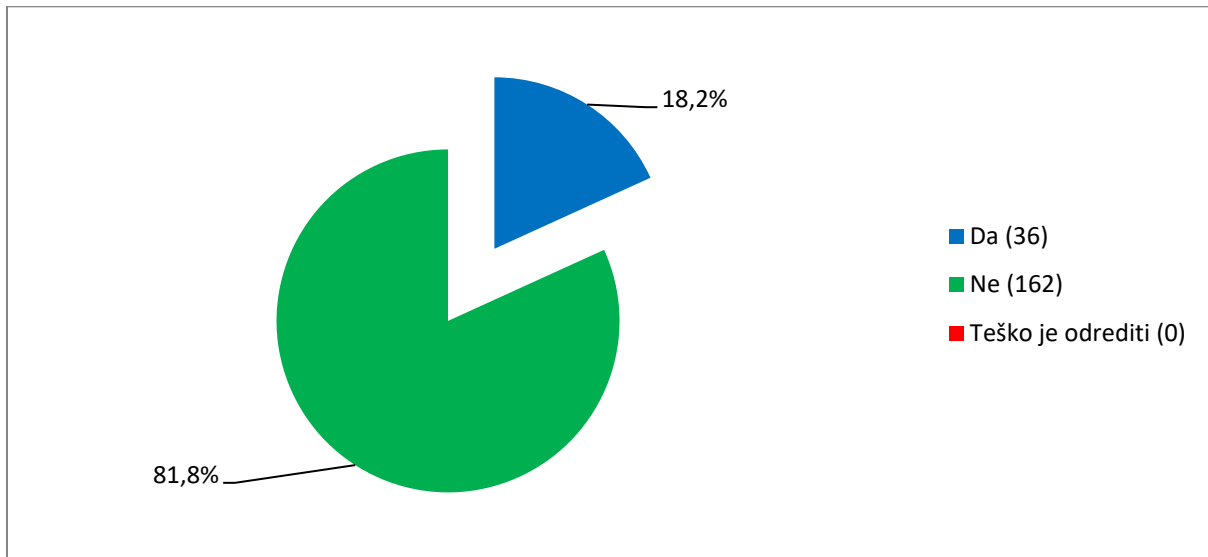

Grafikon 14. Fizičke posljedice radijacije (N=198)

U grafikonu su zabilježene scene u kojima su vidljive fizičke posljedice radijacije. S obzirom na to da je radijacija na Zemlji bila glavni problem zašto se ostatak ljudi s Arke ne može vratiti na Zemlju, iznenađuje podatak da je radijacija i posljedice koje ima na ljude prisutna u samo 5 od analiziranih 198 scena što čini 2,5% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena.

U drugoj sezoni pete epizode vidljiv je primjer radijacije koja ostavlja fizičke posljedice na osobu koja nema otpornost na nju. Planinski ljudi su nakon nuklearnog napada živjeli u izoliranoj planini i nisu stekli otpornost na radijaciju i za njih čak i minimalne količine radijacije mogu biti smrtonosne. Maya je jedna od Planinskih ljudi koju i najmanje količine radijacije mogu koštati života. U Mount Weatheru, Maya razgovara s Jasperom i Montyem u jednoj od prostorija kada Jasper primijeti kako se Mayi lice crveni. To crvenilo se počinje pretvarati u fleke i otvorene rane koje se šire na cijelo tijelo u sekundama. Maya u panici shvati da je došlo do proboja radijacije u ventilaciji i pokušava izaći iz prostorije, ali vrata su zaključana. Javljaju joj se i poteškoće s disanjem i veliki bolovi zbog kojih joj se trese cijelo tijelo. U drugoj sezoni druge epizode Clarke, zatočena s ostalim mladima u Mount Weatheru, razgovara u sobi s Mayom i Jasperom kada začuju alarm. Maya objašnjava da je netko od njihovih došao izvana i da je ozlijeđen. Clarke, koja već sumnja da im Planinski ljudi nešto skrivaju odluči pratiti Mayu kako bi vidjela što se točno događa. Zajedno s Jasperom neovlašteno ulazi u jednu prostoriju i tamo ugleda mrtvog čovjeka s ranom od metka. Uskoro u prostoriju ulazi doktorica i govori im da ne smiju biti tu i da moraju otići. U tom trenutku

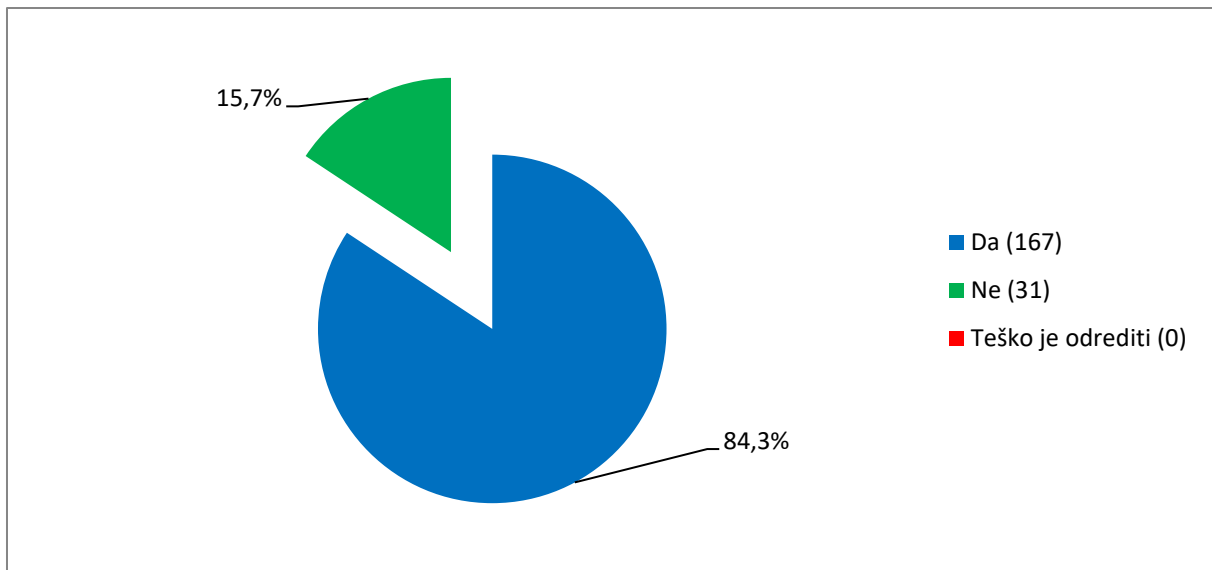
dvojica unose čovjeka koji je očito bio izložen radijaciji jer mu je cijelo tijelo prekriveno plikovima i otvorenim ranama, a i disanje mu je otežano. Jasper i Clarke u šoku promatraju tu scenu dok ih doktorica tjera van iz prostorije.

Grafikon 15. Nasilje pod utjecajem umjetne inteligencije (N=198)

U grafikonu je prikazano nasilje koje je nastalo pod utjecajem umjetne inteligencije. Nasilje se zbiva u stvarnom svijetu, no zbog čipa koji su ljudi progutali oni sami ne upravljaju svojim umom, već to umjesto njih radi umjetna inteligencija u vidu holograma A.L.I.E. Zabilježeno je 36 scena u kojima je vidljivo nasilje pod utjecajem umjetne inteligencije što predstavlja 18,2% takvih scena.

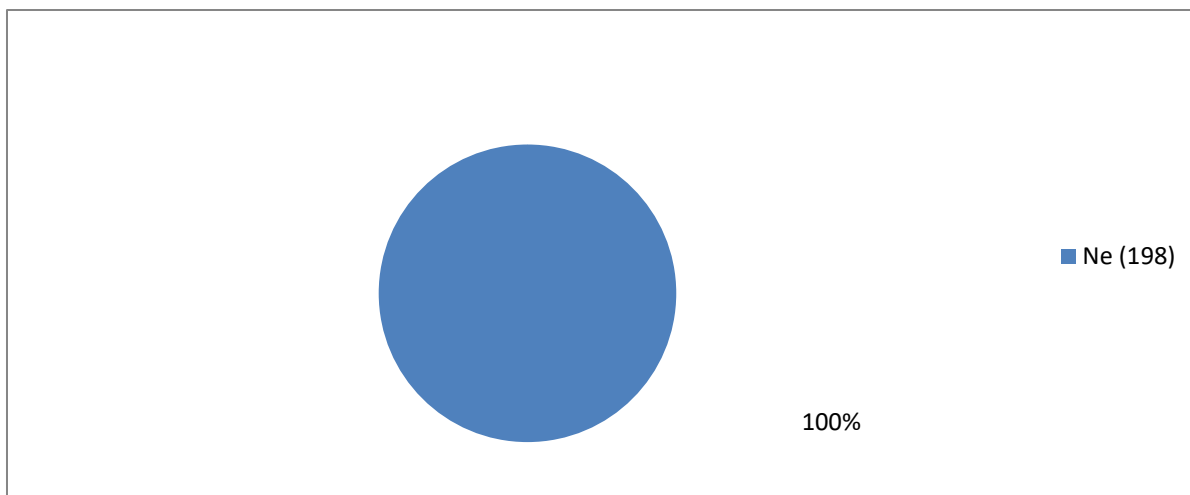
U 13. epizodi treće sezone prikazano je nasilje pod utjecajem umjetne inteligencije u kojoj se prikazuju posljedice gubitka osjećaja, empatije i ljudskosti prema najbližima. U sceni vidimo kako Abby, pod utjecajem čipa, želi natjerati Kanea da proguta čip kako bi joj rekao gdje se krije Clarke i ostali mladi. A.L.I.E. želi doći do te informacije kako bi uništila jedini čip koji može uništiti Grad svjetlosti i nju te koristi Abby kako bi saznala gdje se mladi i čip nalaze. Nakon niza uvjeravanja i upornog odbijanja od strane Kanea, Abby ga odlučuje razapeti na križ. Naređuje ostalim poslušnicima koji su se priključili A.L.I.E. da vežu Kanea za križ i probiju mu zapešća s čavlima. Njegovo razapinjanje je detaljno prikazano, a prate ga kadrovi lica koje se grči od bolova i zvukovi vriska. Nakon što su mu čavlima probili zapešća i vezali ga lancima, podižu križ u vis. Kane vrišti od bolova, a Abby i Jaha ravnodušno i bezosjećajno promatraju njegovu muku.

Grafikon 16. Vidljivo nasilje (N=198)

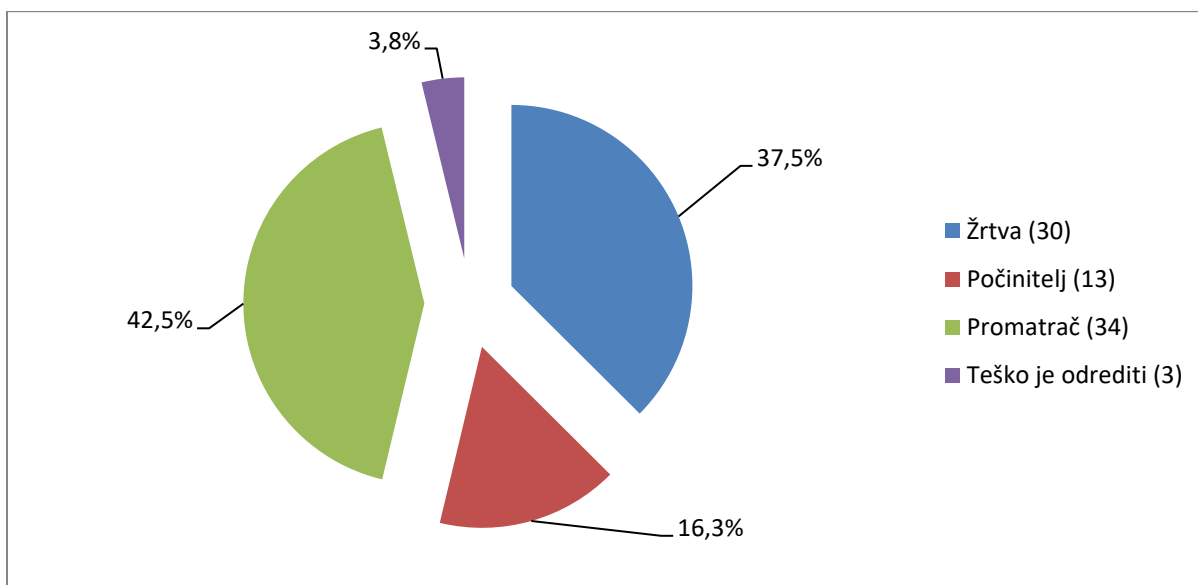
U grafikonu je prikazano da je u 167 scena nasilje vidljivo što čini 84,3% od ukupnog broja analiziranih scena.

Primjer vidljivog nasilja nalazi se u 12. epizodi prve sezone u kojoj Murphy prisili Bellamya da se sam objesi pod prijetnjom automatske puške. U njihovom razgovoru Murphy podsjeća Bellamya kada je na početku njihovog boravka na zemlji Bellamy naredio ostalima da objese Murphya jer je bio uvjeren da je Murphy kriv za ubojstvo Wellsa. Upravo je Bellamy izmaknuo stolac ispod Murphyevih nogu i time ga osudio na smrt. Spletom okolnosti, ubrzo se saznalo da Murphy nije kriv i skinuli su ga s užeta, no Murphy to nikad nije zaboravio ni oprostio Bellamyu i sada mu se želi osvetiti na isti način. Murphy je natjerao Bellamya da se popne na stolac te mu je stavio uže oko vrata. Nakon njihove žestoke rasprave Murphy je začuo zvuk koji mu je otkrio da netko u prostoriji ispod njihove pokušava otvoriti glavna vrata te počine pucati po podu s automatskom puškom. Bellamy se u tom trenutku pokušao osloboditi, no Murphy je to primijetio te mu je izmaknuo stolac ispod nogu. Dok se Bellamy borio za svoj život i pokušavao otpustiti uže oko vrata, Murphy se zadovoljno osmijehivao.

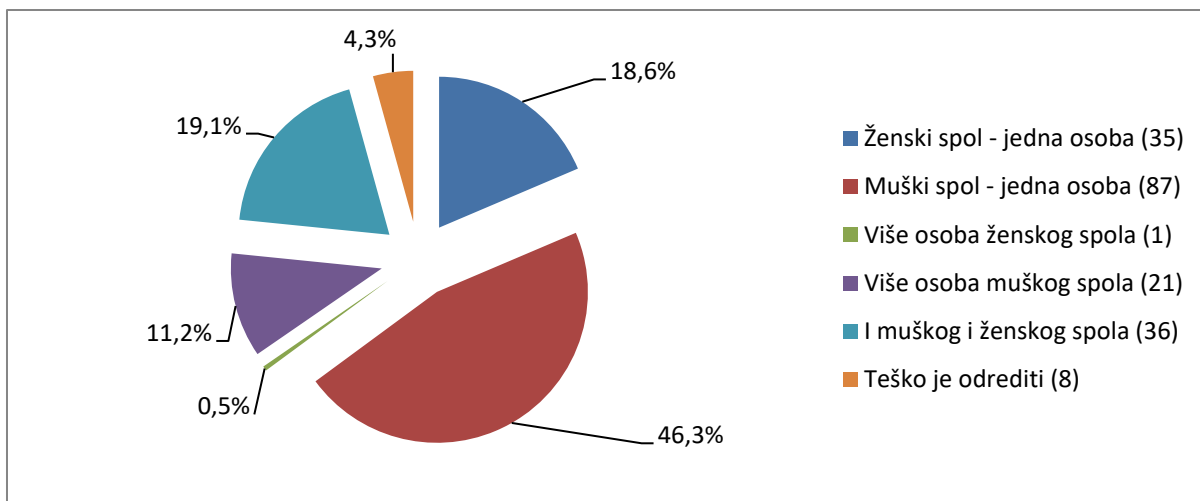
Grafikon 17. Nasilje na humorističan način (N=198)

U grafikonu je vidljivo kako nijedna scena nasilja nije prikazana na humorističan način.

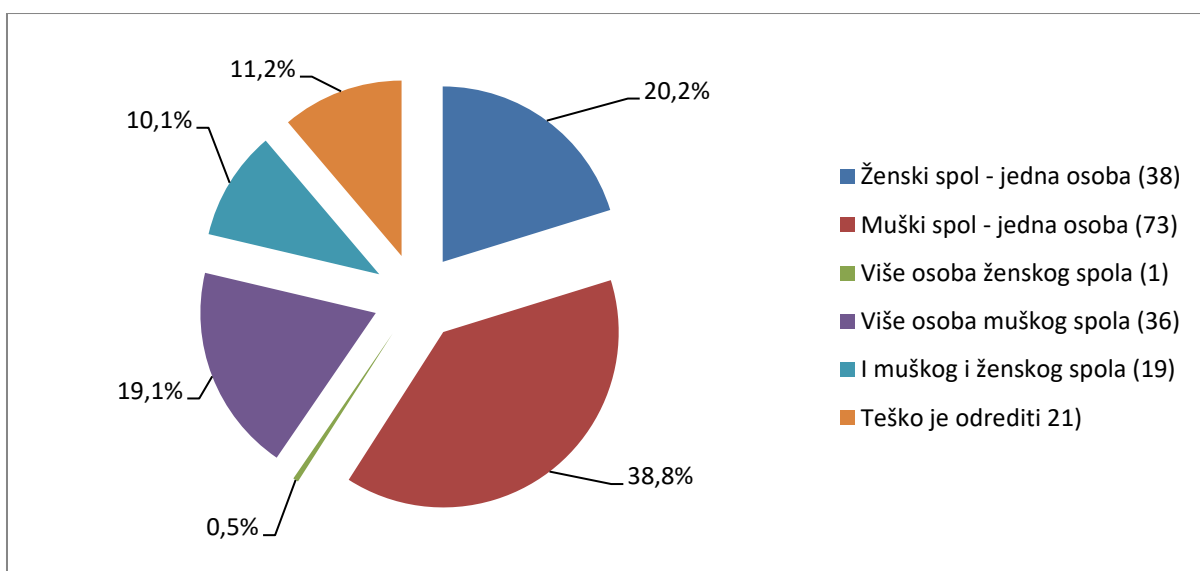
Grafikon 18. Psihičke posljedice (N=198)

U grafikonu je prikazano u kojoj mjeri nasilje ostavlja psihičke posljedice na žrtvu, promatrača ili počinitelja nasilja kroz 198 analiziranih scena. U 34 scene nasilje ostavlja psihičke posljedice na promatrača nasilja što ukupno čini 42,5% od svih analiziranih scena. Žrtva osjeća psihičke posljedice u 30 nasilnih scena što je 37,5% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena. Psihičke posljedice osjeća i počinitelj u 13 scena što je 16,3% od ukupnih analiziranih scena nasilja.

Grafikon 19. Spol žrtve nasilja (N=198)

U grafikonu je vidljivo kojeg je spola žrtva nasilja u 198 analiziranih scena nasilja te u kojem postotku. U 87 scena nasilja žrtva je jedna osoba muškog roda što ga s 46,3% čini najčešćom žrtvom u analiziranim nasilnim scenama. U 36 scena žrtva nasilja je muškog i ženskog spola što čini 19,1% ukupnih scena u kojima se nasilje vrši istovremeno na muškom i ženskom spolu. Jedna osoba ženskog spola žrtva je nasilja u 35 scena što čini 18,6% ukupnih nasilnih scena. Više osoba muškog spola nalazi se u ulozi žrtve u 21 sceni što je 11,2% od ukupnog broja analiziranih scena. U samo jednoj sceni više osoba ženskog spola su žrtve nasilje što je 0,5% od ukupnog broja analiziranih scena. Žrtvu nasilja teško je odrediti u 8 scena jer je žrtva nosila masku te se stoga nije mogao odrediti njezin spol.

Grafikon 20. Spol počinitelja nasilja (N=198)

U grafikonu se nalazi prikaz kojeg su spola počinitelji nasilja i u kojem postotku. Jedna osoba muškog spola je počinitelj nasilja u 73 scene što ga s 38,8% čini najčešćim počiniteljem nasilja u analiziranim scenama. Jedna osoba ženskog spola je počinitelj nasilja u 38 scena. U 36 scena počinitelji nasilja su više osoba muškog spola s 19,1% od ukupnog broja analiziranih nasilnih scena. Počinitelji nasilja su u 10,1% slučajeva osobe muškog i ženskog spola, odnosno u 19 scena. Više osoba ženskog spola su u ulozi počinitelja nasilja u jednoj sceni. U 21 sceni teško je odrediti kojeg je spola počinitelj jer je osoba bila zamaskirana.

6. Rasprava

U ovom djelu rada usporedit ćemo prikazane rezultate istraživanja s unaprijed postavljenim hipotezama kako bismo utvrdili jesu li hipoteze potvrđene ili opovrgnute.

Prva hipoteza glasila je da se u analiziranoj seriji češće prikazuje nasilje nad ljudima nego nad materijalnim stvarima. Istraživanjem je navedena hipoteza potvrđena jer se u 188 nasilnih scena bilježi nasilje nad ljudima, odnosno u 94,9% nasilnih scena, dok je nasilje nad materijalnim stvarima prisutno u svega 11,1% scena. Ti rezultati ne iznenađuju s obzirom na to da se radi o seriji s radnjom u postapokaliptičnom svijetu gdje se borba i preživljavanje nalaze u samom središtu priče. Zabrinjava jedino činjenica da je ovo serija namijenjena djeci starijoj od 14 godina za koje većina nasilnih scena nije primjerena jer se nasilne scene prikazuju vrlo detaljno. U nekim državama treću sezonu mogli su gledati samo stariji od 18 godina jer su neke scene nasilja bile previše eksplicitne.

Sljedeća hipoteza navodi da je u većini scena nasilje počinjeno s namjerom koje završava ubojstvom. Ta hipoteza je djelomično potvrđena jer je većina nasilja u analiziranim scenama počinjena s namjerom, no ne završava svako nasilje s namjerom i ubojstvom. Od analiziranih 198 nasilnih scena nasilje s namjerom počinjeno je u 188 scena što bi činilo 94,9% od ukupnog broja nasilnih scena, no nasilje s namjerom u 42 scene završava ubojstvom. U većini scena nasilje je počinjeno s namjerom, no ne da se oduzme nečiji život, nego u svrhu zastrašivanja ili rješavanja sukoba.

Na početku istraživanja smo naveli hipotezu da je fizičko nasilje češće od verbalnog nasilja i ta je hipoteza potvrđena. Od 198 analiziranih scena fizičko nasilje je prisutno u 181 sceni što znači da je fizičko nasilje prisutno u 91,4% analiziranih nasilnih scena nasuprot verbalnog nasilja koji je zabilježen u 43 scene, odnosno u 21,7% slučajeva. Ti rezultati ne iznenađuju jer se radi o takvom žanru serije gdje se fizičko nasilje očekuje s obzirom na to da se likovi bore za život, hranu i potrepštine, a svijet u kojem žive je bez zakona i pravila. Ukoliko žele preživjeti moraju koristiti fizičko nasilje u svakodnevnim sukobima. Nasilne scene u kojima se prikazuje velika upotreba fizičkog nasilja mogu dovesti do osjećaja desenzibilizacije kod mladih te ih potaknuti da svoje sukobe u svakodnevnom životu rješavaju na ovaj način.

Kao jednu od hipoteza naveli smo da je nasilje najčešće vidljivo gledateljima što je i potvrđeno istraživanjem. Nasilje je vidljivo u 167 scena što bi značilo da je vidljivo u 84,3%

analiziranih nasilnih scena. Mladi i odrasli u seriji svoje sukobe najčešće rješavaju nasiljem i to nasilje je vidljivo u visokom postotku. S obzirom na to da je vidljivo nasilje uvijek eksplicitno prikazano, postavlja se pitanje koliko je pravilno određena oznaka za gledatelje jer ovakav prikaz nasilja sigurno nije primjeren za djecu od 14 godina.

Sljedeća postavljena hipoteza glasi da se u seriji češće radi o nasilju odraslih nad mladima, nego između mladih. Ova hipoteza je u potpunosti opovrgnuta. Prema istraživanju nasilje između mladih je najčešće jer se pojavljuje u 41 sceni što bi značilo da je prisutno u 25,5% ukupnih analiziranih nasilnih. S obzirom da je ovo serija gdje se radnja vrti oko života mladih nasilje između mladih je i najčešći oblik rješavanja sukoba.

Zadnja postavljena hipoteza navodi da su počinitelji nasilja najčešće osobe muškog spola, a žrtve nasilja osobe ženskog spola. Ta hipoteza je djelomično potvrđena. Naima, istraživanje je pokazalo da su i počinitelji i žrtve nasilja najčešće osobe muškog spola.

7. Zaključak

Možda su se oblici nasilja promijenili ili način na koji ono se prikazuje, ali ono je i dalje svakodnevni dio ljudskih života. Zato ne možemo očekivati da će nasilje nestati s malih ekrana i uređaja koje svakodnevno koristimo, ali možemo se potruditi da se to nasilje kontrolirano prikazuje kako bismo na taj način zaštitili djecu i mlade. Definicije nasilja su se drastično promijenile i proširile u zadnjih 40-ak godina, najviše zbog razvoja tehnologije i dostupnosti medijskog sadržaja, a samim time i nasilnog sadržaja. Prikaz nasilja u medijskim sadržajima se stalno mijenja. Nasilje postaje ozbiljnije, detaljnije prikazano i šokantnije jer korisnici traže nešto novo i uzbudljivo, a već viđeni prikazi nasilja nisu više toliko zanimljivi. Iako gledatelji traže uzbuđenje od nasilnih prikaza, samo nasilje kao takvo ne stvara ugodno iskustvo jer da bi bilo zanimljivo i uzbudljivo mora imati razlog i opravdanje nasilnog ponašanja (Donovan, 2010: 107). Ljestvica dopuštenog i prihvatljivog nasilja na temelju godina se stalno smanjuje pa se nerijetko djeci od 14 godina dopušta gledanje sadržaja koji je namijenjen odraslima.

Dosadašnja istraživanja pokazuju da gledanje nasilnog sadržaja ima veliki utjecaj na korisnike i da može ostaviti kratkoročne ili dugoročne posljedice na njih (Anderson, 2016: 60). Medijsko nasilje može biti jedan od utjecaja koji vodi do agresivnosti i nasilja, no tu su uključeni i drugi faktori koji pridonose nasilnom ponašanju (Hasan i sur, 2009: 154). Buduća istraživanja bi svakako trebala uzeti u obzir i navedene socijalne utjecaje jer samo tako mogu dobiti cjelovitu sliku koliko i kako nasilni sadržaj utječe na medijske korisnike. Svakako bi trebali uzeti u obzir i koliko su djeca često izložena nasilnim sadržajima kako bi utvrdili koliki utjecaj taj faktor ima na nasilno ponašanje kod djece i mladih.

Iako je roditeljima teško u današnje vrijeme kontrolirati sve medijske sadržaje koje djeca koriste, ipak bi trebali obratiti pozornost na njihov izbor medijskog sadržaja i razgovarati s njima o moralnim i etičkim stranama gledanog. Samo na taj način djeca mogu naučiti kako se nositi s nasiljem u medijima i shvatiti da je prikazano nasilje nestvarno, izmišljeno i kakvu bi fizičku i emocionalnu štetu takvo nasilje prouzročilo u stvarnom svijetu. S obzirom na to da roditelji danas odgajaju djecu u istoj mjeri kao i mediji, i mediji bi trebali preuzeti dio odgovornosti i ozbiljnije pristupiti određivanju dobi za serije, filmove i videoigre. Nije realno očekivati da se nasilje u potpunosti ukloni iz medija jer bi time morali uvesti cenzuru i kršili bi slobodu izražavanja, ali možemo očekivati da mediji ispravnim rangiranjem sadržaja omoguće roditeljima da ograniče djeci korištenje medijskih sadržaja koji nisu primjereni

njihovoj dobi. Samo se zajedničkim postupcima roditelja i medija mogu smanjiti štetni utjecaji nasilnih sadržaja u medijima.

8. Literatura

- Anderson, C. A., Bushman, B. J., Bartholow B. D., Cantor, J., Christakis, D., Coyne, S. M., Donnerstein, E., Brockmyer, J. F., Gentile, D. A., Green, C. S., Huesmann, R., Hummer, T., Krahé, B., Strasburger, V. C., Warburton, W., Wilson, B. J., Ybarra, M. (2017). Screen Violence and Youth Behavior. *American Academy of Pediatrics*, 140 (2), 142-147.
- Anderson, C. A. (2016). Media Violence Effects on Children, Adolescents and Young Adults. *Health Progress*, July-August 2016, 59-63.
- Bacon, H. (2015). *The Fascination of Film Violence* (1. izdanje). New York: Palgrave Macmillan.
- Bushman, B. J., Phillips, C. M. (2001). If the Television Program Bleeds, Memory for the Advertisement Recedes. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 43-47.
- Carnagey, N. L., Anderson, C. A., Bartholow, B. D. (2007). Media Violence and Social Neuroscience: New Questions and New Opportunities. *Current Directions in Psychological Science*, 16 (4), 178-182.
- Council on Communications and Media (2009). Media Violence. *American Academy of Pediatrics*, 124 (5), 1495-1503.
- Custers, K., Van den Bulck, J. (2011). Mediators of the association between television viewing and fear of crime: Perceived personal risk and perceived ability to cope. *Poetics*, 39, 107-124.
- Donovan, B. W. (2010). *Action Films, Audiences, and a Thirst for Violence (Blood, Guns, and Testosterone)*. Maryland: Scarecrow Press.
- Fanti, K. A., Vanman, E., Henrich, C. C., Avraamides, M. N. (2009). Desensitization to Media Violence Over a Short Period of Time. *Aggressive behavior*, 35, 179-187.
- Felson, R. B. (1996). Mass media effect on violent behavior. *Annual Reviews Sociology*, 22, 103-128.
- Ferguson, C. J., Cruz, A. M., Martinez, D., Rueda, S. M., Ferguson, D. E., Negy, C. (2008). Personality, Parental, and Media Influences on Aggressive Personality and Violent Crime in Young Adults. *Exposure to violence and trauma*, 17 (4), 395-414.
- Freedman, J. L. (2007). Television Violence and Aggression: Setting the Record Straight. *Policy views-The Media institute*, 1-17.
- Greitemeyer, T. (2018). The spreading impact of playing violent video games on aggression. *Computers in Human Behavior*, 80, 216-219.

- Gunter, B., Harrison, J., Wykes, M. (2003). *Violence on Television - Distribution, Form, Context, and Themes*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Halloran, J. D. (1976). Mass communication: symptom or cause of violence? *International Social Science Journal*, 30 (4), 816-833.
- Hamilton, J. T. (1998). *Television Violence and Public Policy*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Hassan, S. B. H., Osman, N., Azarian, Z. S. (2009). Effects of Watching Violence Movies on the Attitudes Concerning Aggression among Middle Schoolboys (13-17 years old) at International Schools in Kuala Lumpur, Malaysia. *European Journal of Scientific Research*, 38 (1), 141-156.
- Josephson, W. L. (1995). *Television Violence: A Review of the Effects on Children of Different Ages*. Ottawa: Department of Canadian Heritage.
- Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove, u: Lana Ciboci, Igor Kanižaj, Danijel Labaš (ur.), *Djeca medija. Od marginalizacije do senzacije*. Zagreb: Matica hrvatska, 11-34.
- Kirsh, S. J., Mounts J. R. W., Oczak, P. V. (2006). Violent Media Consumption and the Recognition of Dynamic Facial. *J Interpers Violence*, 21 (5), 571-584.
- Krahe, B., Möller, I. (2010). Links between self-reported media violence exposure and teacher ratings of aggression and prosocial behavior among German adolescents. *Journal of Adolescence*, 34, 279-287.
- Krahe, B., Möller, I. (2010). Longitudinal effects of media violence on aggression and empathy among German adolescence. *Journal of Applied Development Psychology*, 31, 401-409.
- Krcmar, M., Vieira, E. T. (2005). Imitating Life, Imitating Television: The Effects of Family and Television Models on Children's Moral Reasoning. *Communication Research*, 32, 267-294.
- Kunczik, M., Zipfel, A. (2007). Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti. *Medianali*, 1 (1), 1-26.
- Labaš, D., Marinčić, P. (2018). Mediji kao sredstvo zabave u očima djece. *Medianali*, 12 (15), 1-32.
- Lichtenhed, E. (2007). *Action speaks louder - violence, spectacle, and the American action movie*. Middletown: Wesleyan University Press.

- Magestro, M. A. (2015). *Assault on the Small Screen – Representations of Sexual Violence on Prime-Time Television Dramas*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Manganello, J. A. (2008). Teens, Dating Violence, and Media Use: A Review of the Literature and Conceptual Model for Future Research. *Trauma Violence Abuse*, 9 (1), 3-18.
- Mastronardi, M. (2003). Adolescence and Media. *Journal of language and social psychology*, 22 (1), 83-93.
- Mayring, P. (2004). A companion to qualitative research, u: Flick, U., Kardorff, E., Steinke, I. (ur.), *Qualitative content analysis*, London: Sage Publication, 266-269.
- Murray, J. P. (2008). Media Violence : The Effects Are Both Real and Strong. *American Behavioral Scientist*, 51 (8), 1212-1230.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The Content Analysis Guidebook*. California: Sage Publications.
- Popović, G. (2008). *Nasilničko ponašanje među mladima*, Đakovo: Tempo.
- Savage, J., Yancey, C. (2008). The Effects of Media Violence Exposure On Criminal Aggression : A Meta-Analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 35 (6), 772-791.
- Slater, M. D., Henry, K. L., Swaim, R. C., Anderson, L. L. (2003). Violent Media Content and Aggressiveness in Adolescents - A Downward Spiral Model. *Communication research*, 30 (6), 713-736.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7 (17), 1-10.
- Torr, J. D. (2001). *Violence in the Media*. San Diego: Greenhaven Press.
- Trueman, P. A. (2008). *The Harm from Sex and Violence on Television and Practical Solutions to Protect Society*, Supreme Council for Family Affairs in the State of Qatar Forum on the Cable Television Channels and the Moral Challenge for Gulf Youth, 1-21.
- Valković, J. (2010). Oblici i utjecaji televizijskog nasilja. *Nova prisutnost*, 8 (1), 67-86.
- Žižek, S. (2008). *O nasilju – Šest pogleda sa strane*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Internetski izvor

- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (2004). Dostupno na: [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda), stranica posjećena 15.4.2020.

- IMDB (2014). Dostupno na: <https://www.imdb.com/title/tt2661044/>, stranica posjećena 18.8.2019.
- Leksikografski zavod Miroslava Krleža (2019). Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30849>, stranica posjećena 20.11.2019.
- Opća deklaracija o ljudskim pravima (2008). Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf, stranica posjećena 15.4.2020.
Pravilnik za zaštitu maloljetnika u elektroničkim medijima (NN, 28/15). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_05_60_1957.html, stranica posjećena 15.4.2020.
- SOS Rijeka Centar za nenasilje i ljudska prava kao vrste nasilja (2019). Dostupno na: <https://sos-rijeka.org/vrste-nasilja/>, stranica posjećena 17.02.2020.
- Svjetska zdravstvena organizacija (2019). Dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence>, stranica posjećena 21.2.2020.
- Svjetska zdravstvena organizacija (2020). Dostupno na: <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>, stranica posjećena 25.06.2019.
- The Impact of Media Violence (2007). *Common sense media*. Dostupno na: http://www.common sense media.org/parent_tips/common sense_view/index.php?id=264, stranica posjećena 20.8.2019.
- TV Parental Guidelines (2019). Dostupno na: <http://www.tvguidelines.org/>, stranica posjećena 2.5.2020.
- World Population Review (2020). Dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/countries/gun-deaths-by-country/>, stranica posjećena 5.6.2020.
- Zakon o elektroničkim medijima (NN 153/09, 84/11, 94/13, 136/13). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/196/Zakon-o-elektroni%C4%8Dkim-medijima>, stranica posjećena 15.4.2020.
- Zakon o medijima (NN, NN 59/04, 84/11, 81/13). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima>, stranica posjećena 15.4.2020.

9. Prilozi

9.1 Analitička matrica

Scena je iz:

1. Serije - prva sezona, 13 epizoda
2. Serije - druga sezona, 16 epizoda
3. Serije – treća sezona, 16 epizoda

1. Radi li se u sceni o nasilju nad ljudima?

1. Da
2. Ne
3. Teško je odrediti

2. Radi li se u sceni o nasilju nad životinjama?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

3. Radi li se u sceni o nasilju nad materijalnim stvarima?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

4. Je li nasilje učinjeno s namjerom?

1. Da
2. Ne
3. Teško je odrediti

5. Ukoliko je nasilje učinjeno s namjerom, je li riječ o ubojstvu?

1. Da

2. Ne
3. Teško je odrediti

6. Ukoliko je nasilje učinjeno s namjerom, je li riječ o samoubojstvu?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

7. Je li riječ o nesreći?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

8. Radi li se u sceni o verbalnom nasilju?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

9. Upisati verbalne uvrede:

10. Radi li se u sceni o fizičkom nasilju?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

11. Ukoliko je riječ o fizičkom nasilju, koristi li se oružje?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

12. Ukoliko se koristi oružje, o kojoj je vrsti oružja riječ?

- 1) Nož
- 2) Mač
- 3) Pištolj

- 4) Automatska puška
- 5) Elektrošoker
- 6) Koplje
- 7) Strijela
- 8) Sjekira
- 9) Bomba
- 10) Bušilica
- 11) Uže
- 12) Lanci
- 13) Kamen
- 14) Plastična vrećica
- 15) Igla
- 16) Šipka
- 17) Čekić
- 18) Čavao
- 19) Teško je odrediti

13. Je li riječ o nasilju sa smrtnim posljedicama?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

14. Je li riječ o nasilju u obrani?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

15. Radi li se u sceni o nasilju:

- 1) Odraslih nad mladima
- 2) Između mladih
- 3) Između odraslih
- 4) Mladih nad odraslima
- 5) Mladih i odraslih
- 6) Teško je odrediti

16. Je li riječ o:

- 1) Nasilju između dvije osobe
- 2) Nasilje između jedne osobe i većeg broja osoba
- 3) Nasilju između većeg broja osoba
- 4) Teško je odrediti

17. Broj osoba koje sudjeluju u nasilju (upisati):

18. Je li riječ o prirodnim katastrofama?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

19. Je li nanesena šteta?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

20. Radi li se u sceni o posljedicama radijacije?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

20. Radi li se u sceni o nasilju pod utjecajem umjetne inteligencije?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

22. Je li nasilje vidljivo?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

23. Je li nasilje prikazano na humoristični način?

- 1) Da
- 2) Ne
- 3) Teško je odrediti

24. Ostavlja li nasilje psihičke posljedice na:

- 1) Žrtvi
- 2) Počinitelju
- 3) Promatraču
- 4) Teško je odrediti

25. Spol žrtve nasilja?

- 1) Ženski spol – jedna osoba
- 2) Muški spol – jedna osoba
- 3) Više osoba ženskog spola
- 4) Više osoba muškog spola
- 5) I muškoga i ženskoga spola
- 6) Teško je odrediti

26. Spol počinitelja nasilja?

- 1) Ženski spol – jedna osoba
- 2) Muški spol – jedna osoba
- 3) Više osoba ženskog spola
- 4) Više osoba muškog spola
- 5) I muškoga i ženskoga spola
- 6) Teško je odrediti